

ANDREA ROGOŠIĆ

ANTONIA LUKETIN ALFIREVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
Odsjek za talijanski jezik i književnost
Radovanova 13, HR-21000 Split
arogasic@ffst.hr
aluketin@ffst.hr

IMENA I PREZIMENA SPLITSKIH NAHODA U 19. STOLJEĆU

U radu se analiziraju nahodske imenske formule ekscerpirane iz *Knjige nahoda* koja se čuva u Državnome arhivu u Splitu. Nahodska imena i izmišljena prezimena promatraju se i analiziraju kao cjelina, kao „formula“, te se opisuju specifični procesi tvorbe takvih prezimena koja mogu biti unutarjezično i izvanjezično motivirana. Prezimena splitskih nahoda većinom su asemantična, odnosno motivirana fonološkom postavom osobnoga imena i/ili roditeljskoga prezimena. Međutim, i kod prezimena asemantične osnove uočeno je isprepletanje izvanjezične i unutarjezične motiviranosti.

1. O fenomenu napuštanja djece

Napuštanje djece poznato je u europskoj kulturi od pamtivijeka. U literaturi se navodi kako se na prve tragove o nahodištima nailazi već u 4. stoljeću (Jelić 1963: 213), međutim o tim navodima ne postoje precizni dokumentirani podatci. Prvi spomen nahodišta datira iz 785. godine, kada je nadbiskup Datheus osnovao nahodište u Milanu (Brisky 2009: 12).

Istraživanja su pokazala da je do pojave prvih nahodišta u pravome smislu riječi došlo na prijelazu iz 14. u 15. stoljeće, i to isključivo na Apeninske poluotoku. Apeninski su model potom preuzeli Portugal i Španjolska, dok se u ostalim katoličkim zemljama brefotrofiji počinju širiti tek od 18. stoljeća (Škarica 1928: 663, Jelić 1963: 213–214, Bertoša 2005: 43).

Nakon 1790. godine u europskim je zemljama došlo do njihove reorganizacije jer je tada problem zbrinjavanja napuštene djece podignut na državnu razinu, to jest od tada je država financirala nahodišta i poticala njihovo otvaranje. Primar-

ni ciljevi osnivanja nahodišta bili su sprečavanje čedomorstva i smanjivanje stope smrtnosti novorođenčadi, ali i „spašavanje časti“ nevjenčanih roditelja.

Od druge polovice 18. pa sve do konca 19. stoljeća napuštanje djece doseže goleme razmjere. Prema istraživanjima do 40% ukupno rođene djece moglo je biti ostavljeno (Bertoša 2005: 21). Na tisuće djece ostavljano je u nahodištima velikih europskih gradova, posebice u razdoblju od sredine 18. do sredine 19. stoljeća.¹ Taj je fenomen najmasovnije bio prisutan u zemljama jugozapadne Europe, u prvome redu u Italiji, Francuskoj, Portugalu i Španjolskoj.

Napuštanje djece nije bilo homogena pojava, to jest motivi napuštanja djece bili su različiti. U nahodištima su se tako uz nezakonitu mogla naći i zakonita djeca. Bila su to najčešće djeca siromašnih obitelji koje ih nisu mogle uzdržavati. U tim slučajevima majke su morale dokazati da su zaista siromašne, a u protivnome su, barem djelomično, same morale snositi troškove prehrane, smještaja i skrbi. U nekim je gradovima Italije, primjerice u Milanu i Firenci, broj siromašne zakonite djece u nahodištima premašivao broj one izvanbračno rođene. Sam čin napuštanja mogao je biti tajan i anonimniji te se dogoditi u noćnim satima, kako je to bivalo u većini slučajeva, ili se mogao dogoditi danju kao javni čin (Bertoša 2005: 22–26).

1.1. Primanje djece u nahodišta

Djeca su se primala u nahodište najčešće preko obrtaljke² – šupljega drvenog cilindra koji se okretao oko svoje osi, a obično je bio postavljen na vratima nahodišta ili neposredno pokraj njih. Dijete bi se položilo u obrtaljku s vanjske strane, a na znak zvonca podigla bi ga priora s unutarnje strane nahodišta (Škarica 1961: 232).

Obrtaljku su u prvoj polovici 19. stoljeća posjedovala sva nahodišta jer je tako bilo zakonom propisano.³ U Dalmaciji su 1885. godine obrtaljke ukinute, a djeca su se primala na vratima nahodišta (Škarica 1928: 667). Funkcija obrtaljke bila je u prvome redu omogućivanje anonimnosti donositelju djeteta,⁴ no neka su djeca

¹ Između druge polovice 18. i druge polovice 19. stoljeća »proteže se dugo stoljeće nahoda«, a u drugoj polovici 19. stoljeća broj napuštanja gotovo posvuda drastično opada zbog donošenja zakona kojima se željelo ograničiti i smanjiti broj ostavljene djece (Bertoša 2005: 22).

² Naziv *obrtaljka* posvjedočen je u Parčićevu *Rječniku* iz 1887. godine. U domaćoj se literaturi nailazi i na istoznačne nazive *busola*, *kolo*, *kotač* i *valjak*. U talijanskoj literaturi najčešće se rabi naziv *ruota* ili *torno*, ali se pojavljuju i dijalektni oblici *cunetta*, *scafeta* i *rioda*, dok se u Firenci obrtaljka nazivala *presepio* 'jaslice' (Bertoša 2005: 25).

³ Riječ je o dekretu koji je donijela francuska uprava u siječnju 1811. godine.

⁴ Ponegdje je (npr. u Napulju) obrtaljka imala primarno sakralnu funkciju. Polaganje u obrtaljku smatralo se obredom inicijacije kojim je dijete dobivalo duhovni imunitet i postajalo Bogorodičino dijete (*figlio della Madonna*). Vlasti su poticale takvo praznovjerje te bi osiguravale određene privilegije djeci koja su preko obrtaljke primana u nahodište (Da Molin 2001:

u nahodišta dolazila iz udaljenih sela pa bi bila poslana u nahodište s potvrdom o siromaštvu roditelja i nemogućnosti uzdržavanja koju bi napisao lokalni župnik.

Običaj je bio da se napuštenoj djeci u povoje stavi ceduljica s podacima o rođenju, krštenju te imenu ili čak prezimenu, a nerijetko su se uz ceduljicu ostavljali i različiti predmeti – privjesci, nakit ili pak igraće karte ili sličice svetaca koje su najčešće bile prepolovljene. Takvi su predmeti trebali služiti za prepoznavanje djeteta jednom kad se roditelj vrati po njega. Ipak, postoje i druga tumačenja svrhe i funkcije takvih predmeta. Osim navedene praktične funkcije prepoznavanja djeteta, smatralo se da ostavljeni predmeti svjedoče i o djetetovu socijalnom statusu ili pak o zakonitosti djeteta, odnosno namjeri roditelja da se vrati po njega ako je dotični predmet bio prepolovljen. U nekim se tumačenjima ostavljenim predmetima pripisuje čak i magijska ili religiozna funkcija (Bertoša 2005: 29). Bez obzira na njihovu izvornu namjenu, u matičnim knjigama u koje su se upisivala djeca primljena u nahodište, pa tako i u splitskoj *Knjizi nahoda*, vodila se precizna evidencija o svim predmetima ostavljenima uz nahoče u zasebnoj rubrici koja je za to bila namijenjena.

Dijete primljeno u nahodište prolazilo je potom proceduru dvostrukoga označivanja – institucionalnoga, koje je podrazumijevalo nadijevanje imena i prezimena, te tjelesnoga, koje se u dalmatinskim nahodištima sastojalo od utiskivanja slova *P* usijanim željezom u djetetovo stopalo. R. Jelić (1963: 223) smatra da je slovo *P* imalo značenje *publicus* ‘javni’, dok neki autori smatraju da je imalo značenje *pietà* ‘milosrđe’. Ta je metoda u dalmatinskim gradovima ukinuta 1818. godine te se nakon toga pribjegavalo drugačijim načinima obilježavanja nahočadi, primjerice kožnatom trakom koja je išla oko ramena i ispod pazuha te je bila spojena olovom s pečatom institucije.⁵ U nekim gradovima u Italiji, primjerice u Sassariju i Cagliariju, nahodi su tjelesno obilježavani stavljanjem naušnice s oznakom nahodišta koju su dojilje nazivale *marchio d’infamia* ‘znak sramote’ (Nuvoli 1990: 113).

Nahočad bi se potom davala na dojidbu „internim dojiljama“ koje su živjele u nahodištu ili su ih preuzimale „vanjske dojilje“ koje su najčešće bile seljanke, a koje su se trebale za dijete skrbiti idućih nekoliko godina. U drugoj polovici 19. stoljeća nastojalo se što više djece otpremiti na selo jer se uvidjelo da se isključivo na taj način donekle uspjela smanjiti stopa njihove smrtnosti koja je bila iznimno visoka.⁶

29–33; 72–73). Na području Austro-Ugarskoga Carstva tijekom prve polovice 19. stoljeća tajnost izvanbračnoga majčinstva bila je pravno osigurana, no stvarna mogućnost zadržavanja anonimnosti ovisila je o društvenome statusu roditelja (Bertoša 2005: 51).

⁵ R. Jelić (1963: 245) navodi kako je ukidanjem žigosanja nahoda dolazilo do prijevara i podmetanja druge djece umjesto nahoda koji su umrli kako bi se i dalje primao novac namijenjen hraniteljima nahoda.

⁶ Obitelji koje su preuzimale nahode dobivale su za to određeni iznos koji je varirao od grada do grada. Primjerice, u Splitu je taj iznos 1817. godine iznosio 2,52 forinti mjesečno, dok je u Koto-

1.2. Nahodske imenske formule i njihova dijatopijska varijabilnost

Specifičnost imenovanja napuštene djece ogleda se u tome što su njihova prezimena bila izmišljena tvorevine te, s obzirom na to, predstavljaju zasebnu i specifičnu antroponimijsku kategoriju. S druge strane, termin *imenska formula* rabimo zbog toga što su takva izmišljena prezimena u najvećemu broju slučajeva na različite načine bila povezana s fonološkom postavom osobnoga imena te se u načelu ne mogu analizirati ni opisivati odvojeno od njih, već se nužno moraju promatrati kao cjelina. Imenovanje nahoda obavljalo se odmah po njihovu primitku u nahodište, a sve nekrštene nahode krstio je nadležni svećenik i nadijevao im osobno ime (Škarica 1961: 235). Prema odredbama Pravilnika o bolnicama u Dalmaciji iz 1827., uprava nahodišta bila je dužna uz osobno ime nadjenuti nahodu i prezime te ga tako zapisati u registar. U tu se svrhu trebao čuvati u pripremi popis imena i prezimena dovoljan za barem dvije godine. Ako je dijete bilo pronađeno s podacima o imenu i prezimenu, zahtijevalo se da se oni zadrže uz eventualno nadijevanje još jedne prezimenske sastavnice. U slučajevima kada je nahod bio zakonski usvojen ili vraćen roditeljima, prezime nadjenuto u nahodištu bilo bi zamijenjeno roditeljskim prezimenom ili prezimenom usvojitelja (Jelić 1963: 251).

Prije zakonske odredbe da se svakomu djetetu primljenomu u nahodište mora nadjenuti različito prezime, u talijanskim nahodištima bio je uvriježen običaj da se svim šticienicima određene ustanove nadjene jedno te isto prezime (Di Bello 1993:10, Caffarelli 1999: 7, Bertoša 2005: 38). Primjerice, u Milanu je to bilo prezime *Colombo*, u Napulju *Esposito*, u Rimu *Proietti*, u Firenci *Degli Innocenti*, a u Sieni *Della Scala*. Istraživanja su pokazala da su zbog postojanja takvih skupnih nominacija navedena prezimena u Italiji ostavila traga do danas. Tako je primjerice prezime *Esposito* najučestalije prezime u regiji Campania, prezime *Colombo* u Lombardiji, prezime *Degli Innocenti* tipično je toskansko prezime koje je u navedenoj regiji treće prezime po učestalosti, dok je prezime *Proietti* na drugome mjestu po učestalosti u regiji Umbria (De Felice 1980: 232, Caffarelli 2000: 14, 19, 20, 24).

U dalmatinskim nahodištima nisu postojale takve skupne nominacije, stoga je teško sa sigurnošću utvrditi koja su današnja prezimena nekada bila dijelom nahodskih imenskih formula. Izuzetak predstavljaju prezimena poput *Nahod*, *Najden*, *Najdek*, *Najdenac*, *Panjkrečić*, *Panjkert*, *Panjket* (< njem. *Bankert* 'izvanbačno dijete'; *Kopilaš*, *Kopilanić*, *Kopilanović*, *Mulac*, *Mulec* (< tal. *mulo* 'izvanbračno dijete'); *Facur*, *Futak*, *Fotak*, *Fotivec* (< mađ. *fattyú* 'kopile, neželjeno dijete' i slična koja semantički izravno upućuju na status prvoga nositelja.⁷

ru iznosio 4 forinte (Jelić 1963: 241).

⁷ O navedenim prezimenima više vidi u Šimunović (2006: 149–150). Napomenimo ipak da su neki autori, primjerice R. Jelić (1963: 261–262), skloni neka „neobična“ prezimena, kao i ona koja

Spomenuta odredba da se svakomu djetetu treba nadjenuti različito prezime, rezultirala je u konačnici vrlo bogatim fondom nahodskih prezimena. U vezi s tim državna je uprava donijela i opće odredbe koje su propisivale kakva se prezimena ne smiju nadijevati nahodima. Tim se odredbama zabranjivalo nadijevanje smiješnih i ponižavajućih prezimena te poznatih prezimena. Ipak, pojedina se nahodišta nisu pretjerano obazirala na navedene odredbe. Šupuk (1970: 419) navodi kako su u zadarskome i šibenskome nahodištu koncem 19. stoljeća još uvijek prilično brojna podrugljiva i pogrdna prezimena.

Usporedbom korpusa nahodskih prezimena u dalmatinskim nahodištima uočili smo neke elemente dijatopijske varijabilnosti.⁸ Prije svega, razvidna je razlika u omjerima idioglotskih i aloglotskih elemenata. Iako smo u korpusu splitskih nahodskih prezimena pronašli talijanske elemente, ipak su dominantna prezimena idioglotskoga podrijetla. S druge strane, u korpusima prezimena ostalih dalmatinskih nahodišta broj talijanskih elemenata znatno je veći u odnosu na prezimena idioglotskoga podrijetla. Šupuk (1970: 418, 1978: 355) to pripisuje utjecaju austrijske birokracije i odnarođenoga činovništva koje je, između ostaloga, i na taj način podržavalo Talijane i talijanaše u Dalmaciji.

Nadalje, u zadarskome i šibenskome korpusu (kao i u tršćanskome) nalazimo brojne primjere prezimena tvorenih transonimizacijom imena stranih gradova i regija, ponajviše s Apeninskoga poluotoka, te transonimizacijom imena država, poput *Cernagora, Amburgo, Algeria, Amalfi, Argentina, Atene, Basilicata, Benevento, Cambodia, Candia, Capua, Cortona, Lazio, Lecce, Lima, Messina, Monaco, Odessa, Palermo, Pisa, Praga, Roma, Rotterdam, Seviglia, Spagna, Zuri-go* koja se u splitskome korpusu uopće ne pojavljuju. S druge strane, prezimena temeljena na imenima okolnih naselja vrlo su rijetka u splitskome korpusu, dok je upravo ta kategorija prezimena u šibenskome korpusu najbrojnija. Prezimena motivirana fonološkom postavom osobnoga imena, koja u splitskome korpusu tvore veliku većinu, u zadarskome i šibenskome korpusu gotovo da se i ne pojavljuju. S tim u vezi, primjećuje se da se u navedenim korpusima prilikom tvorbe izmišljenih prezimena vrlo rijetko primjenjivalo pravilo o podudarnosti inicijal-

sadržavaju aloglotske elemente, dovoditi u vezu s izmišljenim nahodskim prezimenima. Iako ta mogućnost u teoriji postoji, treba imati na umu dvije činjenice. Prije svega, stopa smrtnosti nahoda koji nisu slani na vanjsku dojdibu bila je iznimno visoka. S druge strane, oni koji su bili usvojeni, preuzimali su prezime svojih usvojitelja. Naime, kako navodi Šupuk (1970: 417) »oni posvojeni (...) dobivahu prezime svoga poočima i tako se oni i njihovi potomci izgubiše u krilu mnogih seljačkih obitelji u Dalmaciji«. Kao drugo, prezimenski fondovi, općenito govoreći, evidentno sadržavaju određen broj prezimena tvorenih aloglotskim elementima kao i izvorna strana prezimena, a sadržavaju ujedno i velik broj „neobičnih“ prezimena nadimačkoga podrijetla te prezimena nejasne motivacije pa se prezimena takvih značajki nipošto ne mogu *a priori* dovoditi u vezu s izmišljenim prezimenima nahoda.

⁸ Di Bello (1993: 13) navodi istu činjenicu i za talijanska nahodišta.

nih fonema osobnoga imena i prezimena, dok je u splitskome i dubrovačkome nahodištu to bilo pravilo u tvorbi izmišljenih prezimena.

1.3. Dosadašnja istraživanja nahoda i nahodišta u Hrvatskoj

Unatoč vrlo raširenomu fenomenu napuštanja djece i nadijevanju izmišljenih prezimena tijekom 19. stoljeća, hrvatski jezikoslovci i antroponomastičari nisu posvećivali veliku pozornost toj pojavi. Prvi je o toj temi opširnije s onomastičkoga aspekta pisao A. Šupuk u radu *O matičnoj knjizi dubrovačkih nahoda i njihovim prezimenima (ab anno 1830-1852)*. U tome se radu, uz ostalo, donosi popis 1154 nahodska prezimena te 1460 osobnih imena. Posebice je zanimljiv autorov prijedlog da se nahodska prezimena nazovu *nahodimcima* (terminom skovanim od riječi *nahod* i *nadimak*) sukladno specifičnosti te antroponimijske kategorije koja je po svojim značajkama vrlo bliska kategoriji nadimka.

Za onomastički pristup temi od posebne je važnosti knjiga M. Bertoše (2005) o imenima tršćanskih nahoda u devetnaestome stoljeću. Zbog izrazite jezične i kulturne heterogenosti Trsta, taj rad predstavlja važan doprinos i za hrvatsku antroponomastiku. Osobito se ističe iznimna sustavnost i složenost jezične obrade prikupljenoga korpusa na čijim obrascima temeljimo jezičnu analizu splitskoga korpusa nahodskih prezimena.

U hrvatskoj se literaturi imena nahoda spominju ponajviše u radovima povjesničara, i to M. Škarice (1961) – koji donosi imena i prezimena nahoda u Šibeniku i Zadru, R. Jelića (1963) – koji vrlo detaljno analizira djelovanje zadarskoga nahodišta od osnutka do ukinuća, te u knjizi R. Kralj Brassard (2013) – koja piše o štićenima dubrovačkoga Hospitala milosrđa. Ipak, u radovima navedenih autora imena i prezimena tek su popisana i još uvijek čekaju na sustavnu jezičnu obradu. Međutim, svi navedeni radovi vrlo su vrijedni za komparativno proučavanje ove specifične građe zbog iscrpnih popisa nahodskih imena i prezimena ekscerpiranih iz matičnih knjiga.

Kako navodi Bertoša (2001: 14), razlog zbog kojega ova antroponimijska građa nije kod nas privukla veću pozornost lingvisti i onomastičara jest prije svega to što dokumenti o nahodištima unutrašnje Hrvatske i sjevernoga dijela hrvatske obale nisu sačuvani ili do danas nisu pronađeni. Međutim, izvjesno je da su nahodišta postojala i u tim krajevima. Primjerice, na području Zagreba spominje se *Najdiš varoš*, što jasno upućuje na činjenicu da su se u tome dijelu grada nahodili i odgajali nahodi (Šimunović 2006: 149).

Kada se govori o nominacijama splitskih nahoda, postojanje te građe u splitskim matičnim knjigama krštenih usputno je spominjano u radovima N. Bezić-Božanić (1984) i N. Bajić-Žarko (1986), no građa iz 19. stoljeća nikada se nije ni popisala ni analizirala. Za razliku od N. Bajić-Žarko, koja se bavila splitskom

antroponimijom s kraja 16. i s početka 17. stoljeća kada se nahodima nisu ni nadijevala prezimena, N. Bezić-Božanić na temelju matičnih knjiga popisuje antroponimijsku građu Splita iz razdoblja od 1880. do 1890., ali ne navodi nahodske imenske formule.

2. Splitsko nahodište

U Dalmaciji se prva nahodišta vezuju uz razdoblje četiristoljetne mletačke uprave. Prvi grad koji 1432. godine dobiva svoje nahodište jest Dubrovnik. U Zadru se nahodište osnovalo 1452. godine, a u Šibeniku 1612. godine. S obzirom na to da je vlast u Dalmaciji preuzela na sebe uzdržavanje nahodišta i plaćala hraniteljice, nahodi su se u 19. stoljeću nazivali i „kraljevom dicom“. Prema tvrdnji Jelića (1963: 259), Dalmacija je sa svojih pet nahodišta, u odnosu na cjelokupan broj nahoda, stajala vrlo dobro u odnosu na ostatak Europe, a u dalmatinska su se nahodišta primala i nezakonita i napuštena novorođenčad.

U Splitu se nahodište osnovalo relativno kasno u odnosu na druge dalmatinske gradove. Godine 1682. nadbiskup Cosmi upozorio je na problem nepostojanja ustanove za napuštenu djecu te započeo akciju njezina osnivanja kupivši dvije kuće u blizini Nadbiskupske palače i zaduživši Bratovštinu Svetoga sakramenta za brigu o radu nahodišta. Tako je splitsko nahodište osnovano 1704. godine, a uz spomenutu Bratovštinu, osnivanje nahodišta potpomogla je i mletačka vlast, gradska općina te pojedini građani (Novak 1978: 1534).

Osnivanje nahodišta odobrili su tadašnji generalni providur u Dalmaciji te mletačka vlada s ciljem da se muška djeca koja se odgoje u toj ustanovi osposobe za rad u vojsci i drugim državnim institucijama.⁹ Međutim, taj se plan nije ostvario jer su djeca većinom vrlo brzo umirala zbog iznimno loših uvjeta u nahodištu. Uz visoku smrtnost nahočadi, treba istaknuti i činjenicu da je u tome razdoblju stopa smrtnosti novorođenčadi općenito bila vrlo visoka. Prema podacima koje navodi Jutronić (1957: 135, 147), u drugoj polovici 18. i tijekom prvih 30 godina 19. stoljeća u Splitu je umrlo 7440 djece, a kršteno je ukupno nešto više od 21000 djece.

Na temelju arhivskih spisa razvidno je da je u 19. stoljeću, za vrijeme prve austrijske uprave, situacija u nahodištu ostala ista – *Ospitale di Pietà* ili *Hospicij milosrđa*,¹⁰ kako se nazivalo splitsko nahodište, bio je u bijednome stanju, slabo zaštićen od vremenskih nepogoda, a djeca su umirala od gladi i zapuštenosti (Bri-

⁹ U splitskoj bolnici čuvao se dekret generalnoga providura Alvisea Moceniga kojim je odobreno osnivanje nahodišta, a iz kojega je razvidno da je Venecija podržavala osnivanja takvih ustanova kako bi iz njih mogla regrutirati vojsku (Kečkemet 1984: 16).

¹⁰ Stoga se u puku, uz ime *Kuća od milinja*, uvrijelo i ime *Pjetad* ili *Pjatad* (*ibid.* 28).

sky 2009: 12). O tome svjedoči podatak da su u razdoblju od 1796. do 1806. umrla sva djeca koja su bila primljena u nahodište.¹¹

Djelovanjem generalnoga providura Dandola započeo je intenzivan rad na obnovi i uljepšavanju grada pa tako i na rješavanju teškoga stanja gradskoga nahodišta. Ono je tada premješteno u znatno prikladniji prostor samostana trećoretkinja sv. Martina, osigurali su se i dodatni izvori financiranja te se sustavnije organizirala uprava i rad ustanove. Od godine 1822. nahodište se nalazilo u sklopu splitske bolnice, 1827. prešlo je pod državnu, a 1861. pod pokrajinsku upravu (Škarica 1928: 665).

Obrtaljka na kojoj su se ostavljala napuštena djeca nalazila se pored ulaza u splitsku bolnicu. Djeca koja su primana u nahodište davala su se potom na usvajanje seljačkim i težačkim obiteljima koje su prvih deset godina dobivale naknadu od 9 forinti za njihovo uzdržavanje, čime se smanjila smrtnost kakva se bilježila na prijelazu stoljeća (Kečkemet 1984: 28). Prema odredbi dalmatinskoga Namješništva, obitelji koje su primale nahočad pod svoju skrb, a da bi primile rečenu naknadu, morale su župničkom svjedodžbom dokazati da je dijete živo.¹² Međutim, nakon što su navršila dvanaest godina djeca nisu više spadala pod skrb nahodišta, a prestankom primanja novčane naknade usvojitelji bi djecu nerijetko ponovno napuštali.

Ako sagledamo činjenicu da je svake godine između 1871. i 1873. u splitsko nahodište primljeno između 90 i 100 nahoda (Brisky 2009: 15), uz podatak da se u navedenome razdoblju u Splitu godišnje rađalo u prosjeku oko 460 djece,¹³ za splitsko devetnaesto stoljeće opravdan je naziv „stoljeće nahoda“.

Upravo je veliki porast broja ostavljene djece bio jedan od razloga zašto su se vlasti odlučivale za ukidanje obrtaljki. Naime, smatralo se da će se na taj način,

¹¹ V. Državni arhiv u Zadru. Miscellanea. Svežanj 3. Pozicija B. Odluka generalnoga providura Vincenza Dandola o premještanju nahočadi donesena 20. rujna 1806. U Dandolovu pismu, naslovljenomu *Pismo jednog splitskog građanina jednom svom prijatelju u Milanu*, objavljenome u *Il Regio Dalmata – Kraljski Dalmatin* (1806., br. 14.), donosi se, između ostaloga, i opis splitskoga nahodišta na početku 19. stoljeća: »Jezite se, prijatelju. U posljednjih deset godina tu su sklonjena šestotri djeteta: šestotroje progutala je tu smrt: svih šestotroje tu je primljeno da bude pokopano. (...) Takovo je to mjesto i tako držano, da izaziva grozu i nije čudo da iz njega živa osoba nije izašla. (...). Jedna jadna kućica, bez stakala, bez zraka. Same dvije zipke ili mrtvačka nosila. Obično samo jedna, a rijetko dvije dojilje koje mršavim i nedovoljnim mlijekom doje po koji čas na dan pet ili šest malenih umirućih kostura, umotanih u poderane zamazane krpe (...).«

¹² V. Škarica (1928: 665) donosi prijepis rečenoga formulara, naslovljenoga *Svidoenje življenja*: »Svidočim pod zakletvom ja potpisan župnik od ... da danas na ... miseca ... , godišta ... jest ... dite nezakonito imenom ... , koje bijaše podano iz Kuće milinja ... dojci ... na ... miseca ... , godišta ... imadeći bilige kako slidi (vidi opasku). U ... na ... 182.. . (Opaska: Upisati bilige naravske, koje imade dite budući zabranjen unapredak pečat pod nogom slovom P. Ako li se ne nahodi ikakva biliga, reče se nikakve)«.

¹³ Detaljnije vidi u Bezić-Božanić (1984: 134–135).

odnosno onemogućivanjem anonimnoga napuštanja djece (koje je bilo i najčešće), ukupan broj nahoda smanjiti (Di Bello 1993: 88). U Splitu je obrtaljka uklonjena 1895., a nahodište je jugoslavenska vlast ukinula 1918. godine, nakon čega raste broj čedomorstava, a djeca se ostavljaju pred vratima bolnice ili po vrtovima.¹⁴

2.1. Splitska *Knjiga nahoda*

Imena nahoda nalazimo zabilježena u splitskim matičnim knjigama krštenih Župe Grad, dok se u ostalim maticama tek kao iznimka javlja pokoje nezakonito dijete, kojemu je uvijek poznato barem ime majke (Bezić-Božanić 1984: 171). Kao izvor građe u ovome istraživanju poslužila nam je *Knjiga nahoda*, koja se čuva u Državnome arhivu u Splitu.

U navedenu knjigu zapisivana su imena djece primljene u splitsko nahodište od 1858. do 1893. godine. Riječ je o knjizi formata 55x40cm u kartonskome uvezu. Slabo je ušćuvana, te su podatci koji su u njoj zapisani za prvih desetak godina gotovo u potpunosti nečitki. Iako je poznato da je *Knjiga nezakonite djece* postojala u splitskoj bolnici još od 1830. godine, ona je vjerojatno izgubljena pri prijelazu iz stare bolnice u novu ili je uništena s ostatkom arhiva u požaru 1945. godine (Kečkemet 1984: 28).

Zbog specifičnosti nahodskih imenskih formula, podatci koje nalazimo u *Knjizi nahoda* mnogo su brojniji i detaljniji od onih koje nalazimo u matičnim knjigama krštenih i, što je najvažnije, vrlo su važni za proučavanje samoga procesa imenovanja, odnosno za analizu i klasifikaciju nahodskih imenskih formula i njihovih sastavnica.

Knjiga nahoda sastoji se od čak 16 rubrika otisnutih na talijanskome jeziku, a jezik je zapisa talijanski sve do 1886. godine kada se podatci počinju upisivati na hrvatskome jeziku. Riječ je o sljedećih 16 rubrika:

1. redni broj (*numero progressivo*)
2. vrijeme primanja u nahodište (*arrivo nell'Istituto*)
3. ime i prezime nahoda (*nome e cognome dell'esposto*)
4. podatci o krštenju (*battesimo da chi e dove conferitogli*)

¹⁴ Više vidi u Kečkemet (1984: 28). U ovome kontekstu, međutim, treba reći da je brojnim višegodišnjim istraživanjima provedenima u Europi i u Americi utvrđeno da nahodišta nisu ispunila svoju temeljnu svrhu smanjenja čedomorstava, odnosno zaštite časti nevjenčanih roditelja te da su državni izdatci za funkcioniranje tih ustanova bili preveliki. Statistike su pokazale da je broj ostavljene djece bio najveći upravo tamo gdje su postojala nahodišta. Zato je Zemaljski dalmatinski odbor predložio zakon kojim bi se ukinula sva nahodišta u Dalmaciji i prenamijenila u sirotišta. Navedeni prijedlog nije prihvaćen te je pitanje nahodišta ostalo neriješeno. U 20. stoljeću, do ukinuća nahodišta, mortalitet novorođenčadi ponovno je bio u porastu jer ih se sve manje slalo na dojidbu izvan ustanove. Primjerice, u Splitu je 1913. godine stopa mortaliteta prešla 90%. Uzrok sve manjemu broju usvojitelja bila je mala naknada za usvojeno dijete (više u Škarica 1928: 666–667).

5. fizička obilježja: nos, usta, brada, vidljiva obilježja (*connotati personali; naso, bocca, mento, marche visibili*)
6. dob nahoda po primitku u nahodište (*età apparente all'epoca dell'arrivo dell'Esposito all'Istituto*)
7. podatci o predmetima nađenima uz nahoče (*indicazione degli effetti con cui l'Esposito arrivò all'Istituto e della proprietà in qualunque modo pervenutagli*)
8. podatci o roditeljima (*ciò che si sa circa la di lui paternità o maternità*)
9. podatci o trajanju dojidbe i dojilji (*per quanto tempo e da qual balia è stato nutrito nell'Istituto*)
10. datum kada je nahod poslan hraniteljima (*epoca del contratto per allevarlo*)
11. datum do kojega nahod spada u nadležnost Nahodišta (*epoca nella quale deve essere a carico dell'Istituto*);
12. prezime i ime hranitelja (*cognome e nome degli Allevatori*)
13. mjesto boravka hranitelja (*villaggio e comune degli Allevatori*)
14. podatci o cijepljenju (*vaccinazione*)
15. datum smrti (*epoca della morte*)
16. bilješke (*osservazioni*).

Osvrtom na zabilješke o majkama nahoda primjećuje se da one uglavnom dolaze iz najsiromašnijih dijelova splitskoga zaleđa, nešto rjeđe s otoka i ostalih mjesta u Dalmaciji. S druge strane, podatci o hraniteljima djece ukazuju na to da su ona davana na dojidbu upravo u sela splitskoga zaleđa, najčešće u Srijane, Bosoljnu, Ugljane, Ogorje, Brštanovo, Nisko, Korušće, Trnbuse, Lečevicu, Ramljane, Prugovo, Koljane, Muć, Crivac, Brštanovo, Radošić, Zlopolje, Bliznu itd.

Prema podacima koje navodi Brisky (2009: 14–15), poslovanje i organizacija rada u dalmatinskim nahodištima od 1827. godine bili su regulirani Pravilnikom za ubožnice u Dalmaciji (*Regolamento per gli Ospizi della Dalmazia*). Prema tome Pravilniku prihvaćena djeca spadala su pod skrb nahodišta do dvanaeste godine života. U skladu s tim, u splitskoj *Knjizi nahoda* zabilježeni su datumi smrti djece koja su umrla prije navršenih dvanaest godina. Usporede li se podatci o broju nahoda primljenih u nahodište u različitim razdobljima tijekom 19. stoljeća s podacima o stopi njihove smrtnosti, uočava se da je stopa smrtnosti potkraj stoljeća znatno manja nego u njegovu početku (već smo naveli da su u prvim godinama 19. stoljeća umrla sva djeca primljena u nahodište). Međutim, prema podacima za 1898. godinu, stopa smrtnosti djece u splitskome nahodištu iznosila je 46,9%, dok je smrtnost djece koja su se odgajala izvan nahodišta iznosila 11,7% (Jelić 1963: 259).

Uz djecu u obrtaljci najčešće su bile ceduljice s podatkom o djetetovu imenu (ako je bilo kršteno) ili o željenome imenu uz datum djetetova rođenja. Znatno rjeđe ostavljali su se različiti predmeti radi lakše identifikacije djeteta ako se roditelj jednom vrati po njega. Najčešće su to bili različiti mjedeni, srebrni ili metalni medaljoni, vrlo često s likom Bogorodice, križevi, fotografije, slike svetaca, igrace karte, novčići i novčanice. Navedeni predmeti bili su uglavnom privezani vrpcom oko vrata novorođenčeta te su često bili prepolovljeni.¹⁵

O važnosti koju je uprava nahodišta posvećivala predmetima ostavljenima uz napuštenu dijete svjedoči činjenica da su takvi predmeti bili uvijek vrlo detaljno opisani u za to predviđenoj rubrici.¹⁶ U ovome kontekstu navodimo tek izoliran primjer kako su roditelji obilježili svoje dijete: godine 1880. muško novorođenče, koje je primljeno u nahodište, imalo je zlatnu naušnicu u desnome uhu («con una auricola d'oro all'orecchio destro»).

2.2. O procesu nadijevanja osobnih imena i prezimena u splitskome nahodištu

Postupci nadijevanja osobnih imena i prezimena napuštenoj djeci ovisili su prije svega o samome činu njihova napuštanja, odnosno o činjenici jesu li podatci o majčinu imenu i prezimenu bili poznati upravi nahodišta.

Prema podacima kojima raspolazemo na temelju zabilješki u registru nahoda, djeca su mogla biti rođena i krštena u nahodištu, mogla su biti poslana u nahodište iz drugih mjesta s potvrdom o siromaštvu, i/ili potvrdom o krštenju, ili su mogla biti ostavljena anonimno u obrtaljci bez znakova raspoznavanja ili s ceduljicom koja je sadržavala podatke o imenu, i/ili datumu rođenja, s određenim predmetom koji je trebao služiti kao znak raspoznavanja ili bez njega.

Ono što je u različitim modusima napuštanja djece moglo utjecati na proces njihova imenovanja jest postojanje podataka o djetetovu imenu (ako je dijete već bilo kršteno ili ako su roditelji željeli da se djetetu nadjene neko konkretno ime) i/ili prezimenu i/ili mjestu rođenja te postojanje bilo kakvih predmeta, odnosno

¹⁵ Predmetima ostavljanima uz napuštenu djecu teoretičari pripisuju različita značenja. Osim onoga najočitijeg vezanog za identifikaciju djeteta, odnosno namjeru roditelja da se jednom vrati po njega ako je dotični predmet prepolovljen, nerijetko se ostavljenim predmetima pripisuju različite simbolične, pa čak i magijske funkcije.

¹⁶ Kao ilustraciju navodimo nekoliko preciznih opisa: »metà di un fiorino d'argento legato con una fettuccia di seta rosso-cupo« (polovica forinte privezane vrpcom od tamnocrvene svile); »mezza medaglia di metallo giallo con la croce dall'una e l'immagine della Madonna dall'altra parte, appesa ad una cordellina gialla di seta« (polovica medaljona od žutoga metala s križem s jedne i slikom Bogorodice s druge strane, obješenoga na žutoj svilenj vrpci); »fettuccia verde di seta rosata con mezza medaglietta di otone avente la effigie della Maddonna della Concezione« (zelena svilena vrpca s polovicom mjedene medalje sa slikom Gospe od Začeca); »una fettuccia di seta celeste e una piccola crocietta d'argento« (svijetloplava vrpca sa srebrnim križićem) i sl.

znakova raspoznavanja uz dijete. U tome kontekstu postojale su, dakle, četiri mogućnosti:

- da je upravi bilo poznato osobno ime djeteta
- da je upravi bilo poznato osobno ime djeteta, mjesto rođenja te ime i prezime majke
- da su uz dijete bili ostavljeni različiti predmeti i znakovi raspoznavanja
- da nisu bili ostavljeni nikakvi podatci ni bilo kakvi znakovi raspoznavanja.

Ovisno o tome je li ime i/ili prezime nahoda bilo poznato ili ne, uprava nahodišta mogla je postupiti na jedan od sljedećih načina:

- nadjenuti nahodu i ime i prezime, dakle cjelovitu imensku formulu
- nadjenuti nahodu samo prezime, a zadržati nadjenuto osobno ime (ili ga eventualno djelomično modificirati)
- zadržati i nadjenuto osobno ime i roditeljevo prezime.

U slučajevima kada su bili poznati podatci o roditeljskome prezimenu, ustanovljeno je da je ono vrlo rijetko bilo zadržano,¹⁷ odnosno da su djeci većinom davana izmišljena prezimena. Ipak, u slučajevima kada je roditeljsko prezime bilo poznato, izmišljena prezimena najčešće su bila tvorena tako da je inicijalni fonem ili slog roditeljskoga prezimena bio zamijenjen inicijalnim fonemom ili slogom djetetova zadržanoga/izmišljenoga osobnog imena.¹⁸ U ovome kontekstu, međutim, valja također imati na umu i činjenicu da su neudane majke, nakon poroda u bolnici, najčešće bježale iz bolnice ostavljajući lažne osobne podatke (Bezić-Božanić 1984: 171–172).

Iako je velika većina prezimena bila izmišljena, navodimo nekoliko slučajeva zadržavanja roditeljskoga prezimena iz 1878. i 1884. godine: *Mate Medvidović* (majka *Joza Medvidović*), *Stjepan Vučković* (majka *Iva Vučković*), *Maria Martinić* (majka *Bosa Martinić*), *Maria Antonini* (majka *Antica Antonini*), *Šima Šupuk* (majka *Mare Matia Šupuk*), *Stane Stanoević* (majka *Franika Stanoević*). U rijetkim bi slučajevima zadržavanja roditeljskoga prezimena ili pak davanja prezimena hranitelja, uz njega bilo nadjenuto i izmišljeno prezime, pa otuda pojava i nekoliko dvostrukih prezimena, primjerice *Dragutin Vedrić Dragun* (majka *Joza Dragun*), *Radoslav Gaić-Rapić* i *Vaso Despinić-Varić* u kojima je prva sastavnica dvostrukoga prezimena prezime hranitelja, a druga je izmišljena.

¹⁷ Na temelju dostupnih podataka u *Knjizi nahoda*, nije bilo moguće ustanoviti zbog čega su se (u rijetkim slučajevima) roditeljska prezimena zadržavala. Bertošina tvrdnja za tršćansko nahodište (2005: 106) daje se primijeniti i na splitsko: postupci imenovanja u nahodištima bili su heterogeni i kontradiktorni te nisu uočene neke pravilnosti na temelju kojih bi se rečeni postupci mogli objasniti.

¹⁸ Više riječi o tome bit će u poglavlju o fono-morfološkim osobitostima izmišljenih prezimena.

U prikupljenome korpusu pojavljuju se i slučajevi majki koje su i same bile nahodi te se uz njihova imena i prezimena navodi zabilješka *espurea* ili *illegittima*. Iako su njihova prezimena također bile izmišljene tvorevine, i takva prezimena redovito su bivala modificirana te je zabilježen samo jedan slučaj da je prezime majke zadržano u potpuno neizmijenjenome obliku; godine 1880. u nahodištu je rođen *Vicko Vasić*, a kao majka navedena je *Vica Vasić, espurea*. Međutim, u svim ostalim slučajevima prezime majke potpuno je izmijenjeno ili barem djelomično modificirano, npr. *Ivan Svibnić* sin je nezakonite *Marie Anne Madrić*, majka *Giuseppa Gancića* nezakonita je *Maria Mancić*, *Marta Mabić, espurea* majka je *Michelea Mikića* rođenoga i krštenoga u nahodištu, jednako kao i *Milka Malčić* čija je majka *Angelia Alčić, espurea*, dok se kao majka *Matie Mabrić* navodi izvjesna *Maria Marbić, espurea*.

Blizancima su se u pravilu nadijevala ista prezimena, bilo da je riječ o zadržanim roditeljskim ili izmišljenim prezimenima. Međutim, zabilježen je i pokojni primjer nadijevanja različitih prezimena.¹⁹ Tako su 8. prosinca 1872. rođeni i kršteni u nahodištu blizanci *Antonia Arbunko* i *Giacomo Glavur*, a 19. prosinca 1882. blizanci *Toma Tomljanić* i *Domjan Domljanić*.

S obzirom na sve navedeno, čini se kako nije moguće ustanoviti konkretno pravilo na temelju kojega je roditeljsko prezime zadržavano u nepromijenjenome obliku, ali je činjenica da je takvih prezimena bilo samo osamdesetak, što je 6% cjelokupnoga prikupljenoga korpusu.

Ako je osobno ime nahoda bilo poznato, tj. ako je dijete već bilo kršteno ili je pak na ostavljenoj ceduljici majka izrazila želju za nekim konkretnim osobnim imenom, vrlo se rijetko mijenjalo ili modificiralo. Zabilježili smo tek jedan slučaj modifikacije poznatoga osobnog imena: na ceduljici koja je pronađena uz dijete bila su zabilježena imena *Maria Antonia*, dok je nadjenuta imenska formula glasila *Maria Antula Marula*.

2.2.1. Osobna imena nahoda

U početku su napuštenoj djeci u nahodištima bila nadijevana samo osobna imena (Škarica 1961, Jelić 1963, Šupuk 1978, Bajić-Žarko 1986), a prezimena su im se počela nadijevati poslije, u načelu tek od druge četvrtine 19. stoljeća. Tako smo u zapisima splitske tzv. stare matice iz 1800. i 1801. godine uočili da su nahodima zabilježena samo osobna imena, i to uvijek s dodatkom kratice *esp.*²⁰: *Francesco, esp.*; *Giovanna, esp.*; *Catterina, esp.* U tome su razdoblju bili rijetki slučajevi nadijevanja dvostrukih osobnih imena poput *Giovanni Paolo, esp.* ili *Giovanni Maria, esp.*

¹⁹ Osim toga, ukoliko bi preživjeli te bili dodijeljeni vanjskim dojiljama, najčešće bi bili razdvajani odnosno poslani na dojidbu u različita sela.

²⁰ Kratica *esp.* znači *espureo* 'izvanbračni, nezakoniti'.

Što se tiče motivacije osobnih imena, razvidno je da u dalmatinskim nahodištima dominiraju kršćanska (svetačka) imena. Analizirajući imena dubrovačkih nahoda, Šupuk (1978: 351) utvrđuje da su najučestalija muška imena bila *Joannes, Antonius, Nicolaus* i *Petrus*, dok su najzastupljenija ženska imena bila *Joanna, Lucia, Helena, Antonia* i *Francisca*, uz tek pokoje narodno ili nesvetačko ime. Uviđom u popise šibenskih i zadarskih nahoda također se uočava pretežitost hagonimskih imena.²¹

I u splitskome korpusu osobnih imena nahoda razvidna je dominacija kršćanskih, točnije hagonimskih (svetčkih) imena, a ona najfrekventnija korespondiraju s rezultatima dobivenim na temelju analize matičnih knjiga krštenih u različitim presjecima 19. stoljeća.²² Tako su najučestalija muška imena *Giovanni, Antonio, Giuseppe, Pietro* i *Marco*, a najučestalija ženska imena jesu *Maria, Lucia, Caterina, Giovanna* i *Antonia*.

Za razliku od Šupukova dubrovačkoga korpusa nahodskih osobnih imena, u Splitu se uočava znatno veći broj imena narodnoga podrijetla, iako su ona po učestalosti uglavnom nefrekventna, uz tek pokoje nešto učestalije ime, poput ženskoga imena *Ružica* ili *Cvita/Cvijeta*. Međutim, u ovome kontekstu svakako valja imati u vidu da se navedeni popis dubrovačkih nahoda odnosi na ranije razdoblje, od 1830. do 1852. godine. Naime, analizom osobnih imena u Splitu tijekom 19. stoljeća te usporedbom s dubrovačkim fondom osobnih imena iz 19. stoljeća, utvrđeno je da se narodna imena intenzivnije počinju pojavljivati tek u posljednjoj četvrtini 19. stoljeća (Rogošić 2014: 44). Narodnih imena u splitskome korpusu ima četrdesetak, a to su: *Milica, Milka, Radoslav, Ljubica, Ljubimir, Stane, Branimir, Dragomir, Miroslav, Vjekoslava, Vladislav, Blagorod, Božidar, Bratoljub, Dobrila, Dragutin, Kažimir, Mileva, Milivoj, Miloš, Milutin, Miljenko, Mladin, Radovan, Slavomir, Svetorad, Tražimir, Vjekoslav, Vladimir, Zorica, Zvonimir* i druga.

U *Knjizi nahoda*, za razliku od matičnih knjiga (u kojima su sva kršćanska imena zapisivana u talijanskim inačicama), izmjenjuju se talijanski i hrvatski likovi, npr. *Anna – Ana, Andrea – Andrija, Antonio – Antun, Biagio – Blaž, Doimo – Dujam, Giuseppe – Josip, Giorgio – Juraj*. Istovremeno se u znatnome broju pojavljuju različiti skraćeni i izvedeni, a također i dijalektno obilježeni oblici kršćanskih imena. Primjerice, ime *Doimo*, osim u temeljnome obliku *Dujam*, pojavljuje se i u hipokorističnim oblicima *Duje* i *Dujo*; ime *Francesco* paralelno

²¹ S druge strane, osobna imena nahočadi u Italiji pokazuju znatno veće varijacije među gradovima. Bertoša (2005: 36) navodi da su, primjerice, u milanskome i tršćanskome nahodištu prevladavala imena hagonimskoga podrijetla, dok su u firentinskome i napuljskome znatno češća bila maštovita i neuobičajena imena, kao i mnoga osobna imena koja su u 19. stoljeću bila rijetkost, a danas su postala vrlo uvriježena.

²² Više o tome vidi u Rogošić (2014: 28–33).

se pojavljuje u hrvatskim inačicama *Franjo*, *Frane* i *Frano*; uz talijansku inačicu *Giovanna* često nailazimo i na oblike *Iva*, *Ivka* i *Ivanica*; uz ime *Maria/Marija* nekoliko su puta zabilježeni hipokoristični oblici *Mare* i *Mara*; uz muško ime *Pietro/Petar* kao ženske inačice pojavljuju se izvedeni oblici *Perica*, *Perina* i *Petruša* te pokraćeni oblik *Pera*; ime *Anna/Ana* pojavljuje se također i u inačicama *Ane*, *Anica* i *Anka*; uz oblik *Angela* paralelno se pojavljuju oblici *Angiolina*, *Angja*, *Angje* i *Angjelia*; uz oblik *Stefano* zabilježeno je i *Stiepan* te, znatno češće, *Stipan*. Imena *Caterina*, *Maddalena*, *Michele* i *Matteo* u hrvatskim se inačicama pojavljuju isključivo u pokraćenim oblicima *Kata/Kate*, *Manda/Mande*, *Miho* i *Mate*.

Među osobnim imenima nahoda naišli smo i na tri neobična imena u imenskim formulama *Uska Uskić* (1873.), *Sužan Sužnić* (1881.) i *Glišo Glišić* (1884.). Zanimljivo je da su, osim u prvome slučaju, poznata imena i prezimena majki te njihovo podrijetlo, kao i činjenica da nije riječ o djeci pronađenoj u obrtaljci. Nije, stoga, jasno zašto su djeci nadjenuta ta neobična i podrugljiva osobna imena, tim više što je riječ o samo trima izoliranim slučajevima u cjelokupnome prikupljenom korpusu.

Iako se u nekim istraživanjima tvrdi da se veći broj nadjenutih osobnih imena može povezati s pripadnošću višim društvenim slojevima,²³ o tome nije moguće donositi zaključke na temelju podataka prikupljenih iz splitske *Knjige nahoda*. Naime, u samo 9% slučajeva bilo je nadjenuto dvostruko ili, rjeđe, trostruko osobno ime, i to najčešće onim nahodima koji su bili nađeni u obrtaljci s ceduljicom na kojoj su dotična imena bila zabilježena. Nahodima se, dakle, najčešće nadijevalo jednostruko osobno ime. U slučajevima nadijevanja imena hagianimskoga podrijetla, ponegdje je uočena primjena kalendarskoga načela.

3. Prezimena nahoda

U ovome dijelu donosimo lingvističku analizu nahodskih prezimena na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini kako bismo prikazali sve uočene strategije stvaranja specifičnih i izrazito obilježenih prezimena. Jezičnom analizom nisu obuhvaćena prezimena nahoda koja su naslijeđena od roditelja, nego samo ona koja je djetetu dala uprava nahodišta, a koja, kao što je već istaknuto, čine najveći dio prikupljenoga korpusa.

3.1. Fonološka razina

Uvidom u cjelokupan korpus splitskih nahodskih imenskih formula uočava se gotovo beziznimna podudarnost inicijalnih fonema imena i prezimena. S obzirom na vrlo rijetke iznimke od toga pravila, čini se da je to bilo osnovno pravilo u tvorbi izmišljenih nahodskih prezimena.

²³ U Napulju je jednorječno ime svjedočilo da dijete potječe iz nižih slojeva, a višerječno ime nadijevalo se djeci koja su potjecala iz viših društvenih slojeva (Da Molin 2001).

Analizom na fonološkoj razini obuhvaćamo ona izmišljena nahodska prezimena koja su u načelu asemantična ili je riječ o pseudopatronimima, odnosno pseudometronimima. U takvim se slučajevima može tvrditi da je poticaj za njihovu tvorbu bio isključivo unutarjezičnoga karaktera, to jest da je temeljna (a najčešće i jedina) motivacija u kreiranju takvih prezimena bila fonološka postava osobnoga imena.

Upravo taj tip prezimena čini veliku većinu korpusa izmišljenih prezimena, pa zato u potkategorijama na ovoj razini analize navodimo tek neke od brojnih potvrda. Razlog brojnosti izmišljenih prezimena navedenoga tipa možemo potražiti u činjenici da je takva tvorba bila vrlo ekonomična i efikasna, a prezimena koja su tako nastajala najmanje su odudarala od ostalih prezimena karakterističnih za ovo geografsko područje. Njihova obilježenost, međutim, proizlazi iz cjelovite imenske formule u vidu oblične podudarnosti između osobnoga imena i prezimena.

Prezimena motivirana fonološkom postavom mogla su biti kreirana na sljedeće načine:

1. izvođenjem od osobnoga imena/osobnih imena nahoda²⁴
2. izvođenjem od nekoga drugog osobnog imena
3. kombinacijom elemenata fonološke postave osobnoga imena nahoda i roditeljskoga prezimena
4. kombinacijom elemenata fonološke postave osobnoga imena nahoda i mjesta njegova rođenja.

Nahodska prezimena koja su u cijelosti izvedena od osobnoga imena mogu se nazivati pseudopatronimima, odnosno pseudometronimima. Takva su sljedeća prezimena:²⁵

Grgo Grgović, Anna Anačić, Manda Mandović, Domina Dominić, Doimo Dujmić, Rosa Rosanić, Miljenko Milenkić, Matilde Matildić, Prospero Proserić, Antonio Antonić, Mariano Marianić, Jakov Jaković.

Prezimena su vrlo često tvorena od prvoga sloga osobnoga imena:

Jurka Jurvić, Raimondo Rapić, Pera Peić, Taddeo Tarčić, Caterina Kalerić, Ružica Ruskić, Lucia Luskić, Domenica Doić, Milica Midlić, Filomena Filjević, Marin Makić, Elena Elerić, Slavimir Slakić, Maria Mavin, Giuseppe Giušić, Maddalena Madić, Tomica Toić, Klara Klaić.

²⁴ U samo je jednome slučaju, 1880. g., zabilježeno izvođenje nahodskoga prezimena iz osobnoga imena majke uz dodavanje inicijalnoga fonema osobnoga imena nahoda: *Andria* + majka *Ruža* → prezime *Aružić*.

²⁵ U svim primjerima navodimo cjelovitu imensku formulu zbog očigledne povezanosti izmišljenoga prezimena s fonološkom postavom osobnoga imena.

U slučajevima kada su nahodima nadijevana dvostruka osobna imena, prezime je moglo biti izvedeno od samo jedne sastavnice ili od obiju sastavnica.

Natale Nicolò Nanić, Maria Roza Mazorić, Ilia Srećko Ilarić, Antonio Marino Amić, Vladimir Janko Vankić, Zoita Caterina Zoić, Luka Petar Lupić, Giovanni Dojmo Dujamić, Maria Caterina Makar, Stefana Flora Stegić.

U kontekstu pseudopatronima i pseudometronima, jedan od derivacijskih tipova kojemu je kao model služio oblik osobnoga imena jest i izvođenje prezimena od pokraćenoga ili izvedenoga oblika osobnoga imena, primjerice:

Giuseppe Jozkić, Adelaide Adelić, Nikola Niković, Marko Markanić, Vladislav Vladić, Margarita Margić, Magdalena Magać, Miroslav Mirović, Rosa Rosika, Ante Antekić, Angela Angiović, Mandalena Mandalić, Jozip Jozović, Luka Lujkić.

S druge strane, s obzirom na to da su osobna imena ponekad zapisivana u talijanskim inačicama, izmišljeno se prezime u takvim slučajevima moglo izvoditi od hrvatskoga, najčešće skraćenoga ili izvedenoga oblika toga osobnog imena, primjerice:

Giovanni Ivović, Vincenzo Viskiće²⁶, Angiolina Angelka, Antonia Antić, Gabriele Gajanić, Federico Ferko, Giacomo Jakobić.

Znatno su rjeđi slučajevi izvođenja prezimena od nekoga drugog osobnog imena, kao u sljedećim primjerima:

Milica Mirković, Maria Miraić.

Kod fonološki motiviranih obrazaca prezimenske tvorbe, u slučajevima izvođenja prezimena od osobnoga imena, uočena je sporadična pojavnost metateza, sinkopa i apokopa. Metatezu smo uočili u primjerima *Ambrogio Amrbić, Marko Marokić²⁷*, primjeri prezimena tvorenih sinkopom od osobnoga imena jesu *Teresa Tersić, Ivanica Ivnić, Giovanni Giovnić, Marino Marnić²⁸*, dok apokopirani oblik osobnoga imena nalazimo u formuli *Nikola Nik*.

Nahodska prezimena u velikome broju slučajeva tvorena su nekom kombinacijom elemenata nahodskoga osobnog imena i roditeljskoga prezimena. U slučajevima takve tvorbe uočeni su raznoliki tvorbeni obrasci:

a) zamjena inicijalnoga fonema/sloga roditeljskoga prezimena inicijalnim fonemom/slogom osobnoga imena nahoda, primjerice:

²⁶ Prezime se temelji na hipokorističnome obliku *Visko* (< *Vincent*).

²⁷ Iako bi se iz osnove toga prezimena moglo iščitati ime države Maroko, što se pak može potkrijepiti činjenicom da takve primjere nahodskih izmišljenih prezimena susrećemo u korpusima imenskih formula drugih dalmatinskih nahodišta, kao i u tršćanskome (usp. Jelić 1963, Šupuk 1978, Bertoša 2001), u splitskome korpusu takvi primjeri prezimena nisu zabilježeni. Zato smatramo da je prezime *Marokić* motivirano isključivo fonološkom postavom osobnoga imena.

²⁸ Iz toga bi se prezimena moglo iščitati i doprezimensko značenje 'maran, marljiv'.

Pietro + Jurić → Purić, Margherita + Koljatić → Moljatić, Milka + Baleta → Mileta, Antica + Filipović → Alipović, Marta + Devčić → Mavčić, Spiro + Krivošić → Sprivošić, Sretka + Radan → Sredan, Mariano + Ivković → Maković, Maria + Karlin → Malin, Matia + Piplić → Maplić, Ivan + Varvodić → Ivodić, Giovanni + Hrepić → Grepić, Marino + Dvornik → Mornik, Pasqua + Lasić → Pasić, Antonio + Kuzmanić → Azmanić, Anica + Vodanović → Adanović

b) dodavanje inicijalnoga fonema/sloga osobnoga imena nahoda roditeljskomu prezimenu:

Ante + Dražić → Adražić, Ivan + Vlaić → Ivlaić, Milka + Alcić → Malcić, Iva + Sulić → Isulić, Ante + Kardić → Akardić, Vittoria + Kosovica → Vikosovica, Šima + Sudić → Šisudić, Šima + Carević → Šicarević, Ilija + Rubić → Irubić, Dujam + Ilković → Dilković

c) anagrami roditeljskoga prezimena:

Polić → Lopić, Munitić → Nimutić, Atuklić → Katulić, Dimać → Madić, Bartulović → Baturlović, Kovačević → Akovčević, Kvasina → Ksavina, Čelan → Čalen, Markotić → Akortić

d) kraćenje osnove roditeljskoga prezimena:

Vodanović → Vodović, Knezović → Kneić, Munitić → Mutić, Marinović → Manović

e) dodavanje sufiksa na roditeljsko prezime:

Borko → Borkić

f) kombinacija elemenata majčina i očeva prezimena:²⁹

Pejković + Čizmić → Peizmić.

Naišli smo i na nekoliko primjera u kojima izmišljeno prezime sadržava kombinaciju elemenata osobnoga imena i mjesta rođenja:

Iva + Almissa (Omiš) → Imisić, Miho + Suhi Dolac → Mihodac, Ignazio + Žedno → Ižednić.

3.1.1.1. „Unutarregistarska“ motivacija

U okviru unutarjezično motiviranih prezimena može se primijetiti još jedan vid tvorbene strategije. Za nju Bertoša (2005: 201, 202) rabi termin „unutarregistarska“ motivacija, a riječ je o pojavi analognih konstrukcija među prezimenima koja se u registru nahoda nalaze zapisana neposredno jedna ispod drugih. Ista je pojava uočena u splitskoj *Knjizi nahoda*, s tom razlikom da takva prezimena nisu uvijek zapisana neposredno jedna ispod drugih, ali se nalaze na istoj stranici registra.

²⁹ Izraz „roditeljsko prezime“ najčešće se odnosi na majčino prezime. Ovo je jedan od iznimnih slučajeva kada je poznato i očevo prezime. Ono je različito od majčina jer je riječ o nezakonitome djetetu.

S obzirom na značajke tršćanskoga korpusa u 19. stoljeću, ta je pojava svrstana između unutarjezičnih i izvanjezičnih motivacija. Međutim, u skladu s primjerima prezimena iz splitskoga korpusa, može se utvrditi da je ta tvorbeno strategija ponajprije fonološke prirode. Naime, dok su u tršćanskome korpusu neka od tako tvorenih prezimena imala leksičko značenje, u splitskome je korpusu isključivo riječ o asemantičnim prezimenima.

Ta je pojava najizrazitija među prezimenima iz 1876. te 1877. godine. Godine 1877. zabilježeno je čak 12 vrlo neobičnih jednosložnih prezimena: *Pek, Puk, Elk, Meć, Moć, Muč, Vić, Lok, Fak, Fok, Ik, Ak*. Prezimena koja su zapisana na istoj stranici *Knjige nahoda* tvore lingvističke minimalne parove, npr. *Pek* i *Puk*, *Meć* i *Moć*, *Fak* i *Fok*, *Ik* i *Ak*. Godine 1876. među posljednjih dvadesetak zapisa nalazimo slične primjere izosilabičnih prezimena poput *Gić, Mić, Nik* i *Lik*.

U ostalim godinama naišli smo na još neke slučajeve fonoloških paralelizama među prezimenima zapisanima neposredno jedno ispod drugoga, no, za razliku od prethodnih primjera, ta su prezimena oblikom prilagođena najučestalijemu prezimskom tvorbenom obrascu (tvorba sufiksom *-ić*). Primjerice, godine 1877. nalazimo imensku formulu *Cvita Cvić*, dok je neposredno ispod nje zapisana *Vica Vić*. Slično navedenom primjeru, godine 1876. iza zapisa *Radoslav Radinić* slijedi *Antonia Adinić*, a godine 1875. *Giovanni Jarović* i *Anna Arović*. Osim navedenih prezimena tvorenih ispuštanjem inicijalnoga fonema prethodnoga prezimena, nailazimo i na primjere zamjene inicijalnoga ili kojega od medijalnih fonema drugim fonemom. Tako su, u razdoblju od 1872. do 1875. jedno ispod drugog zapisana prezimena *Jorlić, Dorlić* i *Forlić, Peterić* i *Jeterić, Rutvić* i *Putvić, Ruskić* i *Luskić* te *Abdić* i *Abčić*.

Primjeri prezimena „unutarregistarske“ motivacije, jednako kao i općenito svi primjeri prezimena motiviranih fonološkom postavom osobnoga imena nahoda ili roditeljskoga prezimena, predstavljaju jedan od najekonomičnijih vidova tvorbe izmišljenih prezimena, koju možemo promatrati s jedne strane kao odraz marginalizacije napuštene djece, odnosno kao odraz nedostatka pažnje i truda uprave nahodišta, a s druge strane kao pokušaj da ta djeca budu što manje obilježena svojim prezimenom koje se, tvoreno na opisan način (posebice ako je tvoreno prezimskim sufiksom *-ić*), po svojem obliku najviše približava fondu pravih prezimena te, s obzirom na to da je asemantično, ne nosi nikakva konotativna obilježja.

3.2. Tvorbeno razina

U ovome se dijelu analiziraju tvorbeni aspekti izmišljenih nahodskih prezimena. U tome kontekstu, izmišljena prezimena mogu se podijeliti u dvije velike skupine: nederivirana prezimena, koja su nastala transonimizacijom ili onimizacijom, te derivirana prezimena, koja su se tvorila dodavanjem prezimenskoga sufiksa *i/* ili dodavanjem infiksa.

Nederivirana prezimena vrlo su rijetka pojava u korpusu nahodskih prezimena. To je nedvojbeno posljedica činjenice da tek petinu cjelokupnoga korpusa čine prezimena koja su izvanjezično motivirana, to jest kod kojih je osnova semantična pa se može govoriti o prezimenima nastalim procesom (trans)onimizacije. Među takvim je prezimenima vrlo malen broj nederiviranih, npr. *Mak, Marun, Pelin, Luk, Glavur, Mrav, Lovreć, Jak, Arun, Jalov, Marš, Matura, Veritas, Bok, Peć i Točak*.

Izmišljena prezimena najčešće su bila derivirana različitim idioglotskim, a ponekad i aloglotskim sufiksima. Prezimenski je sufiks mogao biti aglutiniran prezimenskoj osnovi s leksičkim značenjem ili asemantičnoj osnovi. Nahodska su prezimena dominantno bila motivirana fonološkom postavom osobnoga imena ili roditeljskoga prezimena te su najčešće bila asemantična. Stoga su se takva prezimena uklapala u kategoriju prezimena u pravome smislu riječi isključivo svojim karakterističnim prezimenskim sufiksima. Drugim riječima, upravo je sufiks predstavljao onaj element koji je konačnomu obliku izmišljenoga prezimena osiguravao prezimenski identitet u mnogo većoj mjeri nego korijen (Bertoša 2005: 166).

Naime, prava se prezimena mogu izvoditi iz najrazličitijih osnova, a posebice ona koja se u tvorbeno-motivacijskim analizama klasificiraju kao „nadimačka“. Unutar te kategorije postoji čitava paleta motivacijskih leksema na temelju kojih se prezimena mogu dalje podijeliti u mnogobrojne podskupine – od prezimena motiviranih tjelesnim obilježjima ili karakternim osobinama, nazivima životinja i biljaka, dijelovima ljudskoga tijela, raznim predmetima, do onih motiviranih pojavama u prirodi, brojevima, rodbinskim vezama i slično. Vrlo često upravo nadimačka prezimena, zbog vremenskoga odmaka, postaju značenjski nejasna, no njihov prezimenski identitet ostaje prepoznatljiv upravo po karakterističnoj tvorbenoj strukturi.

U korpusu izmišljenih nahodskih prezimena zabilježeni su sufiksi koje prema podrijetlu možemo razvrstati na idioglotske i aloglotske. Od idioglotskih prezimenskih sufikasa najučestaliji su *-ić*, potom *-ović/-ević*, a rjeđi su *-ac, -ak, -an, -as, -ek, -in, -(in)ić, -ina* i *-ov*. Na temelju podataka o podrijetlu nahoda, utvrđeno je da nijedno dijete nije došlo s područja sjeverne Hrvatske, pa su u tome smislu zanimljive prezimena tvorena sufiksom *-ek* (npr. *Mamek, Luček, Lovrek*).

Potvrđeni su ovi aloglotski prezimenski sufiksi:

- er (Jeutzer, Aster, Csoiser)*
- in (Marbin)*
- otti (Kegotti)*
- is (Marinis, Giovanis)*
- ella (Cesanella).*

Ako se izuzme njemački prezimenski sufiks *-er*, svi ostali aloglotski sufiksi talijanskoga su podrijetla. Svakako treba reći da je kod prezimena tvorenih aloglotskim prezimenskim sufiksima riječ o vrlo sporadičnoj pojavi. Uz rijetke primjere zadržanih roditeljskih prezimena aloglotskoga podrijetla (poput *Antonini*, *Manzani* ili *Hucht*) te izmišljenih prezimena (poput *Marinis* ili *Giovanis*), osnove izmišljenih prezimena na koje je dodan aloglotski sufiks vrlo su često asemantične, pa u navedenim slučajevima ne možemo zapravo niti govoriti o hibridnoj tvorbi. Takva prezimena pripadaju skupini fonološki motiviranih prezimena, točnije skupini onih koja su nastala kombinacijom elemenata osobnoga imena te sufiksa roditeljskoga prezimena, npr. *Maria Marbin* (< *Garbin*), *Kate Kegotti* (< *Begotti*), *Jozip Jeutzer* (< *Kreutzer*), *Antonio Aster* (< *Fister*).³⁰

U korpusu, dakle, dominiraju prezimena tvorena sufiksima idioglotskoga podrijetla, a među njima dominira tvorba sufiksom *-ić*. U tvorbi pseudopatronima, odnosno pseudometronima (koji čine najfrekventniju skupinu izmišljenih prezimena) česta je infiksacija. Uporabu infiksa tumačimo potrebom da se izmišljena prezimena razlikuju od pravih prezimena. Dakle, iako je korijen takvih prezimena uobičajen, kao i njegov sufiksalni element, oblična neobičnost pseudopatronimskih i pseudometronimskih prezimena postiže se upravo uporabom infiksa. Bez te tvorbene strategije izmišljeno se prezime ni po čemu ne bi razlikovalo od pravoga i, vjerojatno, razmjerno učestaloga, prezimena.³¹

Infiks se mogao sastojati od konsonanta, konsonantske skupine ili vokalsko-konsonantske skupine, npr.

- konsonant:

Jure Jur-l-ić, Jurka Jur-t-ić, Jure Jur-d-ić, Jela Jel-n-ić, Kajo Kaj-n-ić, Franjo Fran-d-ić, Jela Jel-d-ić

- konsonantska skupina:

Dujam Du-rc-ić, Anna An-tr-ić

- vokalsko-konsonantska skupina:

Kata Kat-al-ić, Anna An-ard-ić, Ivan Iv-ard-ić, Ivan Iv-at-ić, Božidar Bož-ar-ić, Anna An-ar-ić.

Iz navedenih primjera jasno proizlazi da je, osim potrebe da se izmišljena prezimena oblično razlikuju od pravih, postojala potreba da se i međusobno razlikuju. O tome svjedoče prezimena koja imaju isti korijen i sufiks, a razlikuju se

³⁰ Primjećuje se kako su, općenito, vrlo rijetki slučajevi djece strankinja, unatoč navodu R. Jelića (1963: 258, 260) da su u drugoj polovici 19. stoljeća u dalmatinskim nahodištima takvi slučajevi bili brojni. U *Knjizi nahoda* zabilježili smo samo nekolicinu slučajeva u kojima je riječ o strankinjama s područja Italije ili Austrije.

³¹ Unatoč tomu, uočen je izvjestan broj pseudopatronimskih/pseudometronimskih prezimena koja se ipak u potpunosti poklapaju s postojećim pravim prezimenima.

samo po infiksu, primjerice *Jurlić – Jurtić – Jurdić, Jeldić – Jelnić, Ivardić – Ivatić, Anardić – Anarić*.

3.3. Semantička razina

Prikupljeni korpus sadržava ukupno 1264 izmišljena prezimena, od čega je čak 80% asemantičnih, te 20% semantičnih prezimena (ukupno 251 prezime). U ovome kontekstu nameće se pitanje strogo definiranih motivacijskih, pa i tvorbeno-motivacijskih klasifikacija.

Prije svega, valja istaknuti činjenicu da su osnove nekih prezimena polisemične. Zbog toga se ponekad ista osnova može tumačiti na više načina pa se, sukladno tomu, ne može sa sigurnošću jednoznačno pridružiti samo jednomu semantičkom polju. Toj činjenici valja pridodati i to da se u osnovama izmišljenih nahodskih prezimena, uz lekseme idioglotskoga, susreću i leksemi aloglotskoga podrijetla. S druge strane, u okviru se idioglotskih, uz standardne oblike, pojavljuju i neki dijalektno obilježeni oblici poput *For* (< Hvar), *Cvičarica*, *Mliković*, *Vičnić*, *Nigdić*, *Smišić*, *Pivačić*, *Sičnica*, *Vitrić* i *Muvić*.

Očekivano su se u korpusu izmišljenih prezimena našli i elementi talijanskoga i mletačkoga, pa čak i latinskoga podrijetla (npr. *Maćan*, *Mačavić*, *Bastić*, *Bambić*, *Madrić*, *Fratić*, *Agić*, *Manić*, *Veritas*, *Viverić*, *Tornić*, *Adorić*, *Prendić*, *Mozzić*, *Mortić*, *Mulčević*, *Azurić*, *Pasquić*, *Lunić*, *Rusulić*, *Frutić*). Ipak, prezimena kojima je motivirajući leksem aloglotskoga podrijetla, sva se redom tvore dodavanjem prezimenskoga sufiksa *-ić*, a nikada jednostavnim procesom onimizacije. Zbog svega navedenog postoji mogućnost da nam je pri klasifikaciji prezimena moglo promaknuti poneko prezime koje zapravo nije asemantično ili je moglo biti protumačeno drugačije ako se uzme u obzir mogućnost homografije.³²

Jasno je da su asemantična prezimena bila uvjetovana oblikom osobnoga imena nahoda, kombinacijom osobnoga imena nahoda i prezimena majke ili pak oblicima prezimena koja su netom prije bila zapisana u registar. S druge strane, vjerojatno je da su u određenoj mjeri i semantična prezimena bila također uvjetovana fonološkom postavom osobnog imena, što je ujedno i jedan od razloga zašto u klasifikaciji navodimo cjelovitu imensku formulu, a ne samo prezime.

Međutim, u nekim bi se primjerima moglo tvrditi da je zapravo oblik prezimena odredio izbor osobnoga imena ako znamo da su nadjenuto ime i prezime goto-

³² Kao primjer navodimo prezime *Ramić* koje se može izvoditi od hrvatske riječi *rame* ili od talijanske riječi *ramo* 'grana'. Oba tumačenja mogu biti relevantna, ne samo zbog činjenice da se u korpusu miješaju idioglotski i aloglotski elementi nego i zbog toga što su u njemu posvjedočeni primjeri izmišljenih prezimena vezanih za dijelove biljaka poput *Listić* ili pak dijelove tijela poput *Stegnić*. Jednako se tako i prezimena koja evidentno imaju hrvatski korijen mogu različito protumačiti, npr. prezime *Kišić* može se dovoditi u vezu s imenicom *kiša* i s glagolom *kihati* 'onaj koji kiše', a prezime se *Kipić* može dovoditi u vezu s imenicom *kip* ili s glagolom *kipjeti* 'onaj koji kipi'.

vo uvijek bili podudarni u inicijalnome fonemu. Kao primjer možemo navesti slučaj djevojčice imenovane *Tomica Tamničarica*, za koju se u bilješkama navodi da je rođena u tamnici lokalnoga zatvora.

Izmišljena prezimena bila su odraz volje pojedinca koji ih je stvarao i različitih drugih čimbenika, stoga o konkretnim razlozima nastanka nekoga prezimena možemo sa sigurnošću govoriti samo kod onih prezimena za koja u *Knjizi nahoda* postoje bilješke koje rasvjetljavaju motive njihova nastanka.

Unatoč otegotnim okolnostima s kojima se potencijalno susrećemo pri pokušaju analize nahodskih prezimena na semantičkoj razini, klasificirali smo ih na ukupno 17 semantičkih polja prema značenjima njihovih leksičkih osnova.

- Prezimena motivirana biljnim svijetom

U ovu kategoriju svrstana su ukupno 24 prezimena u kojima se mogu se razlučiti nazivi biljaka (najčešće cvijeća), nazivi plodova biljaka te nazivi zelenih/šumovitih površina:

Cvijeta Cvjetnić, Ana Listić, Cvita Cvitnić, Lucia Lugić, Luka Lugić, Dominina Dračić, Lucia Luk, Elia Ebanić³³, Francesca Frutić³⁴, Mate Mak, Miho Marun, Giovanni Gajkić, Maria Maslina, Mattea Maslina, Michele Gorić, Giuseppe Gorić³⁵, Maria Mirtić, Matija Mirtić, Jaka Jablanović, Pera Parkić, Giacomina Jabukić, Giorgia Jagodić, Petar Pelin, Klara Klasić, Rosa Rusulić³⁶, Rosa Rutvić.

- Prezimena motivirana životinjskim svijetom

Među prezimenima u ovoj kategoriji, kojih ima ukupno 27, osim onih koja su motivirana nazivima različitih životinjskih vrsta, nalaze se i prezimena poput *Vunić, Ikrović, Kandžić i Jatić*. Prezime *Jatić*, koje se javlja tri puta u cjelokupnome korpusu, u prenesenome se značenju vjerojatno referira na veliku brojnost, „jato“ napuštene djece u nahodištu. Tomu pridodajmo i činjenicu da najveći udio u ovoj skupini prezimena (34,6%) imaju upravo ona motivirana nazivima životinja koje se kreću u jatima – različitim pticama i ribama. Iz navedenih primjera razvidno je također da su ta prezimena često motivirana nazivima malih životinjama (npr. mrav, puž, jež, blavor) pa se uporabom deminutivnih sufikasa *-ić* i *-ica*³⁷ dodat-

³³ < tal. *ebano* 'abonos'.

³⁴ < tal. *frutto* 'plod'.

³⁵ Kada su navedene po dvije nahodske imenske formule s istim prezimenom, nije riječ o blizancima nego o nadijevanju prezimena umrloga nahoda (neki su nahodi umirali nakon nekoliko mjeseci, tjedana ili nekoliko dana po primitku u nahodište) novopridošlom.

³⁶ < rusulica < mlet. *rosola* 'poljski mak'.

³⁷ Iako se sufiks *-ić* u analizi prezimena naziva prezimenskim sufiksom, odnosno nepravim patronimskim sufiksom u kojemu se prvotno deminutivno značenje u potpunosti ugasilo, u slučaju izmišljenih nahodskih prezimena, kao umjetnih tvorevina koje oblikom oponašaju prava prezimena, u nekim se značenjskim kategorijama izrazito osjeća njegova deminutivnost.

no pojačava željena metaforičnost. S druge strane, unatoč deminutivnim sufiksima, izrazito negativne konotacije u ovoj skupini iščitavaju se u prezimenima koje u osnovi imaju leksem „marva“ (*Marvica, Marvić*).³⁸

Primjeri su ove kategorije prezimena:

*Antonia Arbunkić, Ivanica Junetić, Antonia Arbunko, Kate Kandžić, Blagorod Blaorić, Ljubimir Lastica, Giacomo Glavur*³⁹, *Mande Mačić, Giovanni Girić, Maria Vincenza Marvica, Ivan Ikrović, Giuseppe Marvić, Marko Marvić, Giuseppe Jarebić, Mare Merlić*⁴⁰, *Jurka Jatić, Jera Jatić, Matteo Paolo Mrav, Giovanni Jatović, Maria Muvić, Jela Jelenčić, Paolo Pačić, Jela Jelenić, Paolina Paunić, Giuseppina Maria Ježica, Spiro Spuzić, Josip Ježdrić, Jozip Ježinić, Vincenza Vunić.*

- Prezimena motivirana vodenim površinama

Ivan Izvorić, Valentino Valović, Bibiana Bibavica.⁴¹

- Prezimena motivirana raznim atmosferskim prilikama

U ovu kategoriju svrstali smo pet prezimena koja su potencijalno mogla nastati kao rezultat vremenskih prilika u trenutku kada je dijete primljeno u nahodište:

Caterina Kišić, Jure Južić (< jugo), *Giuseppina Maria Nicoletta Južina, Mate Maglina, Virginia Vitrić, Vittorio Vitrić.*

- Prezimena motivirana etnonimima, kteticima i toponimima

U okviru ove skupine samo su dva primjera prezimena izvedena iz etnonimske osnove:

Antonio Marino Arapić, Andreana Arapić, Ilija Ilirić.

Ukupno je šest primjera prezimena motiviranih kteticima, odnosno toponimima. Za neka od njih, na temelju podataka zabilježenih u izvoru, sa sigurnošću znamo da su motivirana stvarnim podrijetlom, odnosno mjestom rođenja nahoda:

*Ante Koruški*⁴², *Jure Ričić*⁴³, *Mate Manušić, Maria Manušić*⁴⁴, *Lovre Lovreć, Fortunato Luigi Forić*⁴⁵, *Mande Milnacić*⁴⁶.

³⁸ Promatramo li značenje leksema *marva* u prenesenome značenju kao 'ljudi nedostojni poštovanja' (HER, s. v. *marva*), mogli bismo ta prezimena uvrstiti i u skupinu prezimena koja upućuju na to da je riječ o nahodu.

³⁹ < reg. *glavor* 'blavor'.

⁴⁰ < tal. *merlo* 'kos'.

⁴¹ < *bibavica* 'jaki morski valovi' (HER, s. v. *bibavica*).

⁴² Nahod je rođen u Korušcu, Lečevica.

⁴³ Nahod je rođen u Ričicama, Imotski.

⁴⁴ Prezime je izvedeno od imena splitske varoši Manuš.

⁴⁵ < For < Hvar; rođen u Starome Gradu na Hvaru.

⁴⁶ Rođena je u Milni na Braču.

- Prezimena koja se odnose na vrijeme kada je dijete primljeno u nahodište
– doba dana:⁴⁷
*Manda Mračić, Dobrila Danić, Rainerio Ranić, Venceslao Večerić, Zora Zorić, Luigia Lunić*⁴⁸
– mjesec:⁴⁹
*Šima Sičnica, Benedetta Veljacić, Giuseppe Ožuić, Dujam Džujak, Todor Travnjić, Ivan Svibnić, Vincenzo Vibnić*⁵⁰, *Stane Studnić, Šima Studenica, Giovanni Jematvić*⁵¹
– blagdan i dr.
*Božica Božić, Božica Božićna, Bože Božićni, Cvita Cvitnica, Pasquale Pasquić*⁵², *Pavica Pokladić*⁵³.
- Prezimena motivirana vanjštinom nahoda i njegovim tjelesnim obilježjima
Najbrojniji primjeri prezimena u ovoj skupini motivirani su leksemima *mali* i *mrva/mrvica* te kao takvi općenito upućuju da je riječ o novorođenčetu:
Manda Malkica, Maria Malić, Margarita Malić, Maria Malkić, Maria Mrvica, Matea Lucia Malica, Miloš Malekić, Marta Mrvinković, Miroslav Mervić (< *mrva*), *Giovanna Iskrić*⁵⁴.
U ovu skupinu svrstali smo neka prezimena motivirana nazivima za boje jer su se potencijalno mogla odnositi na boju kože, kose ili očiju djeteta:
*Antonia Azurić*⁵⁵, *Mariano Mrklić, Rocco Rozi, Ciril Crnić, Giovanni Garić*.
Ostala prezimena koja upućuju na vanjštinu i fizička obilježja nahoda:
*Cvita Ljubković, Antonio Giovanni Jak, Giuseppe Jak, Dojmo Dugović, Giovanna Gibković, Giovanni Golić, Giovanna Golić, Rosa Resić*⁵⁶, *Simeona*

⁴⁷ Nahodi su najčešće ostavljani na obrtaljci tijekom noći ili u ranu zoru (Di Bello 1993: 27).

⁴⁸ < tal. *luna* 'mjesec'.

⁴⁹ Nahodi čija su prezimena motivirana nazivom mjeseca prvi su primljeni u nahodište toga mjeseca, i to najčešće prvoga dana u mjesecu.

⁵⁰ Po analogiji s oblikom *Svibnić*, a prema ustaljenome uzusu da se inicijalni fonemi imena i prezimena podudaraju, iz oblika prezimena *Vibnić* iščitavamo oblik (*S*)*vibnić*. Usp. također sličan primjer *Dujam Džujak* (prvo nahoće primljeno u mjesecu ožujku).

⁵¹ Primljen u nahodište u rujnu, u vrijeme jematve.

⁵² < tal. *Pasqua* 'Uskrs'.

⁵³ Primljena u nahodište 10. veljače 1885., vjerojatno u vrijeme poklada.

⁵⁴ U značenju 'sitan dio, „iskrica“ čega'.

⁵⁵ < tal. *azzurro* 'nebeskoplava boja'.

⁵⁶ Prezime izvodimo od glagola *resiti*. Kada je primljena u nahodište, imala je oko vrata mjedenu ogrlicu («...con una medaglietta di ottone»).

*Suhović, Uska Uskić, Ružica Ružnić, Luka Ledić*⁵⁷.

- Prezimena motivirana karakterističnim ponašanjem djeteta

Prezimana svrstana u ovu skupinu izvode se najvećim dijelom od različitih glagola koji se mogu povezati s karakterističnim radnjama ili ponašanjem djeteta. Samo nekoliko prezimena nastalo je od pridjevske osnove (npr. *Arun, Jalnić, Pitomić, Plahić, Ludić*) koja upućuje na njegov temperament. Primjeri ove skupine prezimena jesu:

Antonio Nicolò Arun (< harun), *Michele Migalić, Eufrasia Eufonić, Mariano Pasquale Filippo Mirić, Giovanni Govorić, Marino Mirnić, Matteo Mirnić, Giovanni Grižetić, Maddalena Musić*⁵⁸, *Giovanni Dojmo Inadić* (< inatiti se), *Natalina Nervić, Giovanni Jalnić, Giuseppe Javić, Prospero Pitomić, Pietro Pivačić, Grgo Gurović, Pietro Paolo Pjevalić, Jozo Jogunić, Paolina Plahić, Lucia Ludić, Lucia Luparić, Pera Plesić, Palmira Prnić, Ljubimir Lupanić, Smiljana Smišić, Mattea Mahalić, Ulderico Ubodić, Matija Mazić, Veneranda Vabilić*.

- Prezimana koja upućuju na to da je riječ o nahodu

Primjeri prezimena ove kategorije naj snažnije reflektiraju sudbinu nezakonito začete i ostavljene djece, marginalizirane socijalne skupine:

*Francesco Falić*⁵⁹, *Grgo Kopilević, Jadre Jalov, Ivan Mulčević*⁶⁰, *Lucia Lutić, Kate Kopileta, Manda Lutić Molić, Mattea Maćan*⁶¹, *Maria Maćavić, Manda Maknić, Marta Mortić*⁶², *Maria Mućak, Michele Mozzić*⁶³, *Nicolò Nigdić, Pera Prendić*⁶⁴, *Ružica Biedna, Spiro Smertić, Srećko Samić, Sužan Sužnić, Clemente Cletich*⁶⁵, *Pietro Portić*⁶⁶.

⁵⁷ U zabilješkama stoji da je dijete nađeno u obrtaljci gotovo potpuno golo (»quasi nudo con un viglietto«).

⁵⁸ < musa 'zlovoljna, srdita žena' (Skok 1971, II: 488).

⁵⁹ S obzirom na prisutnost i dijalektnih i aloglotskih elemenata, prezime možemo dovoditi u vezu s glagolom *faliti* (< njem. *fahlen* 'nedostajati' ili s talijanskim glagolom *fallire* 'pogriješiti, promašiti').

⁶⁰ < mulac < tal. *mulo* 'izvanbračno dijete'.

⁶¹ Prezime je derivirano od dijalektnoga leksema *maća* (< tal. *macchia* 'mrlja'). Iako u ovome slučaju može biti riječ o doslovnome značenju riječi, čime bi se prezime vezalo uz izgled djeteta, može biti riječ i o prenesenome značenju 'trag nepriličnoga postupka, ljaga'.

⁶² < tal. *morte* 'smrt'.

⁶³ < tal. *mozzo* 'otkinut, odsječen, osakaćen'.

⁶⁴ < tal. *prendere* 'uzeti, podignuti (iz obrtaljke)'.

⁶⁵ To je jedini primjer nahodskoga prezimena zapisanoga talijanskom grafijom u čitavome prikupljenom korpusu. Smatramo da prezime nije isključivo fonološki motivirano prvim slogom osobnoga imena nego iz njegove osnove iščitavamo pridjev *klet*.

⁶⁶ < tal. *portare* 'donijeti' (u nahodište).

U ovu su skupinu prezimena svrstana također i tri prezimena motivirana uzvicima:

*Božo Bastić*⁶⁷, *Maria Marš*⁶⁸, *Vicko Vanić*.⁶⁹

- Auguralna prezimena

Prezimena koja smo svrstali u ovu skupinu dijametralno su suprotna prezimenima iz prethodne skupine i gotovo su jednako brojna. Pod pojmom auguralna prezimena razumijevamo sva ona prezimena iz kojih se iščitava želja za boljom i sretnijom budućnosti napuštene djece, želja da požive, budu voljena, ostvare uspjeh i zasluže bolji položaj u društvu (Di Bello 1993: 72).

Antonio Adorić, *Ante Adorić*⁷⁰, *Božica Borbić*, *Giovani Tornić*⁷¹, *Ivan Istinit*, *Ivan Izbavić*, *Lukre Lustrić*⁷², *Ljubica Ljubavić*, *Maria Giovanna Mudrić*, *Marko Marljiv*, *Mate Matura*⁷³, *Paolina Pravić*, *Prospero Proserpić*, *Radoslav Radostić*, *Svetin Svetić*, *Srećko Sretnić*, *Sretan Sretnić*, *Veronica Veritas*, *Vicko Vičnić*, *Vittoria Viverić*, *Vladislav Važnić*, *Pietro Perenić*⁷⁴

- Prezimena motivirana nazivima dijelova tijela

Božica Bok, *Božo Bradnić*, *Giovanni Grbić*, *Giovanni Cosmo Grbić*, *Mattea Manić*⁷⁵, *Maddalena Domina Manović*, *Ružica Rukić*, *Stefano Stegnić*, *Zorica Zubić*, *Rodolfo Ramić*, *Jozo Jajca*, *Maria Mudović*

- Prezimena motivirana raznim predmetima i artefaktima

Kata Kipić, *Clemente Klinić*, *Božica Čabrić*, *Caterina Kablić*, *Iva Igljić*, *Antonio Alkić*, *Ladislav Ladjić*, *Antonia Alatić*, *Pietro Peć*, *Mario Metlić*, *Giovanna Emilia Igljenić*, *Stefano Krunić*, *Toma Točak*, *Anna Agić*⁷⁶,

⁶⁷ Prezime je derivirano od talijanskoga uzvika *basta!* 'dosta'. Dijete je primljeno u nahodište na samome kraju godine, a u zapisniku je zavedeno kao posljednje. Primjeri takvih prezimena učestali su u nahodskim nominacijama te reflektiraju stajalište ustanove o brojnosti primljenih nahoda (Bertoša 2005: 149, 155).

⁶⁸ To je prezime motivirano uzvikom *marš!* (Bertoša 2005: 149).

⁶⁹ Iz osnove prezimena iščitavamo uzvik *van!*

⁷⁰ < tal. *adorare* 'obožavati'.

⁷¹ < tal. *tornare* 'vratiti se' (roditeljima). Di Bello (1993: 91) u firentinskome korpusu nahoda nalazi imensku formulu *Speranzo Ritorni* te ju tumači kao nadu u povratak roditelja (»la speranza che i genitori tornassero«).

⁷² < tal. *lustrare* 'sjaj, slava, ponos'; *lustrare* 'čistiti žrtvom pomirbe'.

⁷³ < tal. *maturare* 'sazreti'.

⁷⁴ < tal. *perenne* 'vječan'.

⁷⁵ Iz osnove toga prezimena, kao i prezimena *Manović*, iščitavamo talijansku riječ *mano* 'ruka' po analogiji s prezimenom *Rukić*.

⁷⁶ < tal. *ago* 'igla'. Usp. i prezimena *Igljenić* i *Igljić*.

Doma Dudić, Marian Maramić, Klara Kladić, Giovanni Guldinac⁷⁷, Felice Antonio Vincenzo Filerić⁷⁸, Grgo Gredić

- Prezimena motivirana nazivima zanimanja

Lucia Lugarić, Marko Mesarić, Francesca Fratić⁷⁹, Domenica Domarić, Domina Domarić, Doma Domarić, Simona Šivačić, Cvita Cvičarica, Tomica Tamničarica⁸⁰

- Prezimena motivirana nazivima za piće i hranu, te činom hranjenja ili pripreme hrane

Maria Maslić, Marta Mastnić, Maria Mastnić, Matteo Pietro Mekina, Francesca Frigać, Giovanna Jestić, Milka Mliković, Vukoslav Vinović

- Prezimena motivirana obiteljskim odnosima i životnim razdobljem

Maria Materić, Maria Madrić⁸¹, Maria Mamek, Bariša Bambić⁸², Stanko Starinić, Dragomir Divojević (< divojka), Bratoljub Bratić

- Prezimena motivirana nazivima za odjeću

Francesca Frakić, Francesca Giovanna Frak, Giovanna Gaćankić

- Prezimena motivirana brojem

Pietro Petić, Stefano Setić⁸³

- Ostalo

Ivan Iskrina, Rosa Antonia Rupica, Jurka Jamić, Giuseppe Jamić, Matteo Murić, Maria Murić⁸⁴, Stipan Stijenić, Francesco Farmić, Kate Krčmica, Jelisava Jajević

Kao što je već navedeno, izmišljena prezimena koja smo na temelju leksičkoga značenja njihovih osnova klasificirali u različita semantička polja, znatno su manje brojna od asemantičnih. S obzirom na to da je roditeljsko prezime vrlo često

⁷⁷ Prema Skoku (1971, I: 631), *guldin* je drugi naziv za forintu. U *Knjizi nahoda* stoji zabilješka da je uz dijete pronađeno pola forinte (»la metà di un fiorino legato con una fettuccia di seta«).

⁷⁸ U Skokovu rječniku s. v. *filer* stoji tumačenje »govorilo se za Austrougarske, mali mjede-ni novac« (Skok 1971: 516).

⁷⁹ < tal. *frate* 'redovnik'.

⁸⁰ U navedenom su primjeru poznate okolnosti zbog kojih je nadjenuto upravo to prezime. Naime, u zabilješkama o rođenju i krštenju stoji da je nahoće rođeno u lokalnome kaznenom zatvoru (»nata nelle locali Carceri Criminali e battezzata nell'Istituto«).

⁸¹ < tal. *madre* 'majka'.

⁸² < tal. *bambino* 'dijete'.

⁸³ < tal. *sette* 'sedam'.

⁸⁴ < tal. *muro* 'zid'.

služilo kao predložak izmišljenomu prezimenu, sasvim je logično da su semantična prezimena najčešće nastajala u slučajevima kada roditeljsko prezime nije bilo poznato upravi nahodišta koja je u tim slučajevima morala, uz prezime, često nadjenuti i osobno ime djetetu.

Na temelju provedene semantičke klasifikacije proizlazi da su najbrojniji primjeri prezimena koja se na neki način mogu povezati s karakterističnim ponašanjem nahoda, odnosno njegovim budućim karakternim osobinama (12%). Po brojnosti slijede prezimena motivirana životinjskim svijetom (10,7%), tjelesnim osobinama djeteta (9,9%), zatim prezimena koja ukazuju na činjenicu da je riječ o nezakonitome djetetu, odnosno nahodu (9,5%), prezimena motivirana biljnim svijetom (9%), prezimena koja se odnose na vrijeme primanja u nahodište (8,7%), auguralna prezimena (8%), prezimena motivirana nazivima raznih predmeta i artefakata (8%) te prezimena motivirana nazivima za dijelove tijela (4,3%). Sve ostale kategorije zastupljene su s 3% udjela ili manje.

U kontekstu klasifikacije izmišljenih prezimena koja su posjedovala karakteristično leksičko značenje nužno je istaknuti činjenicu da se ni kod takvih prezimena ne može u potpunosti zanemariti njihova unutarjezična motiviranost. Izvanjezična i unutarjezična motiviranost snažno se isprepleću u toj skupini prezimena, pa je teško govoriti o isključivo izvanjezičnoj motiviranosti. Upravo se zbog toga i u potkategoriji semantičnih prezimena također navode cjelovite imenske formule jer u njima osobno ime nerijetko dodatno uvećava semantičku vrijednost prezimena (Bertoša 2001: 25) (npr. *Božica Božićna*, *Božica Božić* i *Bože Božićni* – redovito se nadijevaju djeci rođenoj ili krštenoj na Božić) ili pak imenske formule poput *Sretan Sretnić*, *Svetin Svetić*, *Radoslav Radostić*, *Sužan Sužnić*, *Uska Uskić*, *Cvita Cvitnica*, *Pasquale Pasquić* i *Ilija Ilirić*.

4. Zaključak

Jezična analiza nahodskih imenskih formula obuhvatila je samo one imenske formule koje su sadržavale izmišljeno prezime. Izmišljena prezimena čine ukupno 94% prikupljenoga korpusa, dok ostatak sačinjavaju zadržana roditeljska prezimena. U okviru izmišljenih prezimena razlučili smo unutarjezično motivirana prezimena (koja su asemantična) i semantična prezimena koja, osim unutarjezične, mogu imati i izvanjezičnu motivaciju.

Asemantična prezimena sačinjavaju čak 80% korpusa, a utvrđene strategije njihove tvorbe jesu sljedeće: 1) izvođenje od osobnoga imena nahoda: u cjelini, samo od dijela imena ili od skraćenoga/izvedenoga oblika osobnoga imena, 2) izvođenje od nekoga drugog osobnog imena, 3) anagrami roditeljskoga prezimena ili kombinacija elemenata fonološke postave osobnoga imena nahoda i roditeljskoga prezimena, 4) kombinacija elemenata fonološke postave osobnoga ime-

na nahoda i mjesta njegova rođenja. Osim navedenih strategija, uočena je i pojava „unutarregistarske“ motiviranosti, to jest pojava analognih konstrukcija među prezimenima koja se u registru nahoda nalaze zapisana neposredno jedna ispod drugih ili na istoj stranici registra.

Semantična prezimena koja su se nadijevala splitskim nahodima sadržajno su vrlo bliska kategoriji nadimka, a u splitskome korpusu malobrojnija su nego u drugim poznatim korpusima nahodskih imenskih formula. Njihova semantička motiviranost vrlo je raznolika te su ona u okviru semantičke klasifikacije razvrstana na ukupno 17 različitih semantičkih polja. Najveći broj primjera semantičnih prezimena vezuje se uz karakteristično ponašanje djeteta, odnosno njegove buduće karakterne osobine. Po brojnosti slijede prezimena motivirana životinjskim svijetom, tjelesnim obilježjima djeteta, potom prezimena koja ukazuju na činjenicu da je riječ o nezakonitome djetetu, odnosno nahodu, prezimena motivirana biljnim svijetom, prezimena koja se odnose na vrijeme primanja u nahodište, auguralna prezimena, prezimena motivirana nazivima raznih predmeta i artefakata te prezimena motivirana nazivima za dijelove tijela. Ostale su kategorije zastupljene sa znatno manjim brojem primjera. Mnogi primjeri semantičnih prezimena zbog svoje polisemične osnove često mogu imati i više od jednoga mogućeg tumačenja, čemu dodatno doprinosi i činjenica da se u korpusu miješaju elementi standardnoga jezika te dijalektni i aloglotski elementi.

Semantična i asemantična prezimena uglavnom se u potpunosti uklapaju u najčešći prezimenski tvorbeni obrazac na ovome području – izmišljena prezimena najčešće su tvorena sufiksom *-ić*, a znatno manje drugim idioglotskim (*-ović*, *-ica*, *-in*, *-ov*, *-as*, *-ina*, *-ac*, *-ak*, *-ek*) ili aloglotskim sufiksima (*-er*, *-in*, *-otti*, *-is*, *-ella*) – dok su asufiksna prezimena kudikamo malobrojnija.

Jedan od specifičnih načina postanka izmišljenih prezimena jest infiksacija u tvorbi pseudopatronimika i pseudometronimika. Umetanjem infikasa (u obliku konsonanta, konsonantskih skupina ili vokalsko-konsonantskih skupina) nastoji se s jedne strane poštivati odredba vlasti da se izmišljena prezimena moraju razlikovati od poznatih prezimena, ali i odredba da se svakomu nahodu mora nadjenuti različito prezime.

Prevlast asemantičnih prezimena, motiviranih fonološkom postavom osobnoga imena nahoda i/ili roditeljskoga prezimena, tumači se činjenicom da je takva tvorba vrlo ekonomičan i efikasan način za stvaranje velikoga broja različitih prezimena koja, istovremeno, u najmanjoj mjeri obilježavaju svojega nositelja jer ne nose negativne konotacije, a oblično su identična pravim prezimenima. Ipak, promatra li se osobno ime i izmišljeno prezime kao cjelina, tj. kao imenska formula, obilježenost izmišljenoga prezimena vrlo često proizlazi iz podudarnih elemenata osobnoga imena i prezimena. Ako se u tome svjetlu promotre imenske formule koje sadržavaju semantična prezimena, a u kojima je također očita podudar-

nost barem inicijalnih fonema osobnoga imena i prezimena, jasno je da su i u toj kategoriji izvanjezična i unutarjezična motiviranost čvrsto isprepletene, odnosno da se ni u takvim slučajevima ne može govoriti o isključivo izvanjezičnoj motiviranosti izmišljenih prezimena, a posebice u slučajevima u kojima postoji podudarnost između korijena osobnoga imena i prezimena.

Izvori

Knjiga nahoda (1858.–1893.), Državni arhiv u Splitu.

Literatura

- BAJIĆ-ŽARKO, NATAŠA. 1986. Splitski *antroponimi* krajem XVI do 30. godina XVII stoljeća. *Čakavska rič*, 1, Split, 23–122.
- BERTOŠA, MISLAVA. 2001. Neka lingvistička obilježja nahodskih imenskih formula: prema korpusu nastalom u tršćanskom orfanotrofiju sredinom XIX. stoljeća. *Suvremena lingvistika*, 27, Zagreb, 13–34.
- BERTOŠA, MISLAVA. 2005. *Djeca iz obrtaljke : nametnuto ime i izgubljeni identitet (Imena i prezimena nahoda u XIX. stoljeću)*. Zagreb: Profil international.
- BEZIĆ-BOŽANIĆ, NEVENKA. 1984. Stanovništvo Splita u vrijeme borbe za narodni preporod (1870–1881). // *Hrvatski narodni preporod u Splitu*. / Duško Kečketmet, Stijepo Obad, Ivo Perić i Nikša Stančić (ur.). Split: Logos, 133–173.
- BRISKY, LIVIA. 2009. Splitsko nahodište. *Paediatrica Croatica*, 53 (Supl. 1), Zagreb, 12–17.
- CAFFARELLI, ENZO. 1999. *Cognomi italiani. Storia curiosità, significati e classifiche. 1. I più diffusi a livello nazionale*. Torino: SEAT / Pagine Gialle.
- CAFFARELLI, ENZO. 2000. *Cognomi italiani. Storia curiosità, significati e classifiche. 2. I più frequenti e tipici regione per regione*. Torino: SEAT / Pagine Gialle.
- DA MOLIN, GIOVANNA. 2001. *I figli della Madonna. Gli esposti all'Annunziata di Napoli (Sec. XVII-XIX)*. Bari: Cacucci Editore.
- DEANOVIĆ, MIRKO; JERNEJ, JOSIP. 1998. *Talijansko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Školska knjiga.
- DE FELICE, EMIDIO. 1980. *I cognomi italiani. Rilevamenti quantitativi dagli elenchi telefonici: informazioni socioeconomiche e culturali, onomastiche e linguistiche*. Bologna: SEAT- Il Mulino.
- DI BELLO, GIULIA. 1993. *L'identità inventata. Cognomi e nomi dei bambini abbandonati a Firenze nell'Ottocento*. Firenze: Centro Editoriale Toscano.
- HER = ANIĆ, VLADIMIR; BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; GOLDSTEIN, IVO; GOLDSTEIN, SLAVKO; JOJIĆ, LJILJANA; MATASOVIĆ, RANKO; PRANJKOVIĆ, IVO. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.

- JELIĆ, ROMAN. 1963. Zadarsko nahodište. *Radovi instituta JAZU u Zadru*, 10, Zadar, 213–286.
- JUTRONIĆ, ANDRE. 1957. Smrtnost djece od g. 1740. do 1830. *Starine*, 47, Zagreb, 135–153.
- KEČKEMET, DUŠKO. 1984. „Associazione Dalmatica“ i pad Ante Bajamontija.// *Hrvatski narodni preporod u Splitu*. / Duško Kečkemet, Stijepo Obad, Ivo Perić i Nikša Stančić (ur.). Split: Logos, 75–116.
- KRALJ BRASSARD, RINA. 2013. *Djeca milosrđa. Napuštena djeca u Dubrovniku od 17. do 19. stoljeća*. Zagreb – Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku.
- NOVAK, GRGA. 1978. *Povijest Splita*, 1, 2, 3, 4. Split: Čakavski sabor.
- NUVOLI, CARMELANA. 1990. L’infanzia abbandonata ad Alghero dal Settecento ai primi del Novecento. *Revista de l’Alguer*, I/1, Alghero, 109–121.
- PARČIĆ, DRAGUTIN ANTUN. 1887. *Talijansko-slovenski rječnik (hrvatski)*. Drugo popravljeno i pomnožano izdanje. Senj: Tisak i naklada H. Lusterera.
- ROGOŠIĆ, ANDREA. 2014. *Antroponimija Splita u 19. stoljeću*. Doktorski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- SKOK, PETAR. 1971.–1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I – II. Zagreb: JAZU.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2006. *Hrvatska prezimena*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠKARICA, MILOŠ. 1961. Nahodišta i nahodi u Dalmaciji. *Radovi JAZU u Zadru*, 8, Zadar, 231–262.
- ŠKARICA, VJERA. 1928. Nahodišta u Dalmaciji. *Liječnički vjesnik*, 50, Zagreb, 663–671.
- ŠUPUK, ANTE. 1970. Dalmatinski nahodimci. *Zadarska revija*, 19/4, Zadar, 417–421.
- ŠUPUK, ANTE. 1978. O matičnoj knjizi dubrovačkih nahoda i njihovim prezimenima (ab anno 1830-1852). *Anali Historijskog instituta u Dubrovniku*, 15–16, Dubrovnik, 321–356.

Nomi e cognomi dei trovatelli spalatini nell'Ottocento

Riassunto

Nell'articolo vengono analizzate le formule nominali date ai trovatelli del brefotrofio spalatino nell'Ottocento. Il *corpus* dei nomi è stato estratto dal Registro dei trovatelli che si conserva nell'Archivio di Stato di Spalato. I nomi e i cognomi dei trovatelli vengono trattati come formule integrali e si sottopongono ad analisi per descrivere i processi della formazione dei cognomi inventati. Tra i cognomi imposti all'infanzia abbandonata a Spalato prevalgono quelli asemantici, motivati dalla catena fonica del nome personale del trovatello e/o dal cognome dei genitori. Bisogna sottolineare che anche nella formazione di cognomi asemantici si intrecciano le motivazioni linguistiche con quelle extralinguistiche.

Ključne riječi: nahodi, izmišljena prezimena, Split, 19. stoljeće

Parole chiave: trovatelli, cognomi inventati, Spalato, Ottocento

Keywords: foundlings, invented surnames, Split, 19th century

